

VOIMISTUVAT KYLÄT - VAHVISTUVAT LÄHIYHTEISÖT

Paikallisen kehittämisen valtakunnallinen ohjelma 2014 – 2020

ESIPUHE	4
JOHDANTO	4

I Paikallisen kehittämisen perusta ja lähivuosien strategia

1. Paikallisen kehittämisen nykytila	8
1.1. Kylätoiminnan ja paikallisuuden eteneminen	8
1.2. Nykytilanne ja kehityssuunnat	11
1.3. Kylätoiminnan kasvava vastuu	11
1.4. Kaupunginosatoiminnan vahvistaminen	12
1.5. Leader tuli mukaan toimijaksi	12
2. Yhteinen tavoitetilä vuonna 2020	14
2.1. Pää tavoitteena paikallisen kehitystyön vahvistaminen	14
2.2. Keskeiset toimintakentät	15
2.3. Ohjelman tavoitetilä	16
3. Paikallistoimijoiden tavoitteet ja tehtävät toiminnan eri tasoilla	17
3.1. Neljä toimivaa työmuotoa	17
3.2. Asukkaat	17
3.3. Kylä- ja kaupunginosayhdistykset	18
3.4. Kuntakohtaiset kyläyhdistykset ja kaupunginosayhdistysten yhteenliittymät	18
3.5. Leader-ryhmät	19
3.6. Maakunnalliset kyläyhdistykset	20
3.7. Suomen Kylätoiminta ry	20
3.8. Kansainvälinen paikallinen kehittäminen	21
3.9. Lähidemokratia	22

II Paikallisen kehittämisen toimenpiteet

4. Työmuotojen kehittäminen	24
4.1. Kylätoiminta	24
4.2. Kaupunginosatoiminta	25
4.3. Leader-työ	26
4.4. Lähidemokratia	28
5. Toimintavalmiuksien kohentaminen	30
5.1. Paikallistoimijoiden koulutus	30
5.2. Oma varainhankinta	31
5.3. Paikallistoimijoiden organisoituminen	32
5.4. Julkisuuskuva ja näkyminen	33
6. Paikallistoiminnan sisältöteemat	35
6.1. Tehtäviä ja kärkituotteita	35
6.2. Yhteisöllisyyden ja yhteisvastuun vahvistaminen	37
6.3. Maaseutuasuminen	38
6.4. Palveluiden paikallinen tuottaminen	40
6.5. Neuvontaa ja työtä kylille	41
6.6. Turvallisuuden edistäminen	42
6.7. Kansainvälistyminen	43

LIITTEET.

1. Paikallistoiminnan tunnuslukuja vuonna 2013	46
2. Edellisen ohjelman 2008 - 2013 toteutuminen	47

Paikallisen kehittämisen valtakunnallinen ohjelma 2014 – 2020

Tämä on kylien, kaupunginosien ja muiden lähiyhteisöjen kehittämisohjelma valtakunnallisten vastuiden ja tehtävien kautta nähtynä. Ohjelmaan liittyy useita linjauksia, joista paikallistoimijoiden piirissä esiintyy ymmärrettävästi erilaisia näkemyksiä. Muuttuuhan paikallisen kehittämisen toimintaympäristö jatkuvasti ja osin nopeasti.

Kiitos Suomen maaseutuverkostolle yhteistyöstä! Kiitos Suomen maaseutuverkostoyksikölle yhteistyöstä! Toivomme, että tästä ohjelmasta on hyötyä Manner-Suomen maaseutuohjelman toteutuksessa.

Arvoisa lukija

Kädessäsi on järjestyksessään neljäs valtakunnallinen paikallisen kehittämisen ohjelma. Ensimmäinen valtakunnallinen kylätoimintaohjelma valmistui vuonna 1999. Seuraava ohjelma, nimeltään ”Voimaa kuin pienessä kylässä” ilmestyi vuonna 2003 ja ulottui ajallisesti vuoteen 2007. Keväällä 2008 valmistunut ”Vas- tuuta ottava paikallisyhteisö” -ohjelma, joka kattoi vuodet 2008 – 2013, poikkesi aiemmista siinä, että siihen sisältyi kylätoiminnan kehittämisehdotusten rinnalla ensimmäistä kertaa Leader-työn kehittäminen.

Nyt julkaistava ”Voimistuvat kylät – Vahvistuvat lähiyhteisöt” -ohjelma on asiallisesti edeltäjiään laajempi, sillä se kattaa kylätoiminnan ja Leader-työn lisäksi myös kaupunginosatoiminnan ja lähidemokratian. Tätä ohjelmaa, joka sisältää kaikkiaan 53 toimenpide-ehdotusta, toteutetaan vuodet 2014 – 2020. Ohjelma tarkis- tetaan vuoden 2018 alkupuolella.

Ohjelmaa on valmistellut Suomen Kylätoiminta ry:n (SYTY) hallituksen nimeämä ryhmä, jonka puheen- johtajana toimi Suomen Kylätoiminta ry:n puheenjohtaja, professori **Eero Uusitalo** ja sihteerinä kehittä- misjohtaja **Tuomas Perheentupa**. Ryhmän jäseninä työskentelivät toiminnanjohtaja **Antero Lehikoinen** (Joensuun seudun Leader ry), toiminnanjohtaja **Marjo Tolvanen** (Kehittämisyhdistys Sepra ry), kyläasia- mies **Elina Leppänen** (Hämeen Kylät ry), kyläasiamies **Sirpa Vähäuski** (Kymenlaakson Kylät ry), kyläkoor- dinaattori **Juha Kutuniva** (Lapin liitto), toiminnanjohtaja **Pirjo Tulikukka** (Helka ry) ja pääsihteeri **Risto Matti Niemi** (Suomen Kylätoiminta ry). Ryhmä on kokoontunut kymmenkunta kertaa. Ohjelman ulkoasus- ta vastasi tiedottaja **Pipsa Salolammi** Suomen Kylätoiminta ry:stä.

Ohjelmaryhmän työ käynnistyi maaliskuussa 2013. Ohjelman laadinnan edetessä syntyneitä luonnos- versioita on käsitelty lukuisissa paikallistoimijoiden tilaisuuksissa valtakunnallisesti ja maakuntatasolla. Tärkeimpiä näistä foorumeista ovat olleet vuoden 2013 aikana SYTYn kevät- ja syyskokoukset, kylätoi- mijoiden kevään ja syksyn valtakunnalliset neuvottelupäivät, Voimistuvat Kylät -kampanjan yhteydessä käydyt maakuntakohtaiset neuvottelut kylätoimijoiden ja Leader-ryhmien kanssa, ohjelman työstöä varten järjestetyt työpajat Tampereella ja Oulussa, lähetetty lausuntopyyntö 140 taholle vuosien 2013 – 2014 vaihteessa (lausuntoja saapui 33 kpl) sekä SYTYn hallituksen kokoukset. SYTYn hallitus hyväksyi ohjelman kokouksessaan 5.3.2014.

Huolimatta siitä, että nyt käsillä oleva ohjelma kattaa selvästi aiempaa laajemmin paikallistoiminnan kentän, ohjelma on tekstimäärältään edeltäjiään lyhyempi eli tiiviimmin kirjoitettu. Ohjelmassa kerrotaan ensin, mikä on keskeisten paikallisten kehittäjien tila ja miten siihen on päästy. Siinä asetetaan tavoitteet ohjelmakauden loppuun (2020) ja määritellään monitasoisen paikalliskehittäjien kentän tehtävät. Pääluke I on suurten linjojen lukijoille. Pääluke II puolestaan kertoo, mitä tehdään tavoitteellisesti ja konkreettisesti. Luku soveltuu suoran toiminnan henkilöille. Kannattaa tutustua molempiin päälukuihin, sillä kokonais- käsityksen saamiseksi kehittämisohjelmassa on oltava nämä kaksi osiota. Lukemisen voi kuitenkin aloittaa pääluvusta II ja siirtyä sitten päälukeun I.

Ohjelman rakenteesta aiheutuu, että paikallisen kehittämisen työmuodot kylätoiminta, kaupunginosatoi- minta, Leader-työ ja lähidemokratia esiintyvät useissa kohdissa, mutta eri näkökulmista. Käsitteet toistuvat, asiallista toistoa ei ole. Vaikka kyseessä on paikallisen kehittämisen valtakunnallinen ohjelma, se ei rajoitu yksinomaan valtakunnallisiin toimiin, vaan ottaa huomioon paikallisen kehittämisen kokonaisuuden. Oh- jelman toteuttaminen käynnistyy, on tekemisen paikka ja aika.

WILLA ELSASSA, SUOMUSJÄRVELLÄ 5.3.2014
SUOMEN KYLÄTOIMINTA RY

Eero Uusitalo
professori, puheenjohtaja

Risto Matti Niemi
pääsihteeri

Tuomas Perheentupa
kehittämisohtaja, ohjelmaryhmän sihteeri

JOHDANTO

Tämä on kylien, kaupunginosien ja muiden lähiyhteisöjen kehittämisohjelma valtakunnallisten vastuiden ja tehtä- vien kautta nähtynä. Ohjelmaan liittyy useita linjauksia, joista paikallistoimijoiden piirissä esiintyy ymmärrettävästi erilaisia näkemyksiä. Muuttuuhan paikallisen kehittämisen toimintaympäristö jatkuvasti ja osin nopeasti. Ohjelman valmistelun yhteydessä käyty keskustelu osoitti tarpeen selvittää ohjelman valintoja ja otetta.

Miksi ei puhuta kylistä vaan kylien kehittämisestä? Kylätoiminta ja Leader-työ on tarkoitettu oman kotiseudun ke- hittäjiksi, toinen alkuaan maaseudun uhkia vastaan, toinen Euroopan unionin tarjoamana paikallisen kehittämisen välineenä. Kaupunginosatoiminnan ja lähidemokratian perusteet ilmaistaan hieman eri sanoin, mutta eivät nekään tähtää alueensa selvitystyöhön, vaan toimintaan, jolla lähiyhteisö kehittyy. Siksi valtakunnallisen kehittämisohjelman ytimenä on toiminta.

Ohjelman kyläkuva nojautuu tutkimus- ja tilastotietoon. Suomen kylien määrä jatkaa hidasta vähenemistään, mutta ei autoitumisen vaan kylien yhteen liittymisten vuoksi. On pieniä, asukkaitaan menettäviä ja säilyttäviä, mutta myös kasvattavia kyliä ja useiden tuhansien asukkaiden kirkonkyliä. Elinvoima ja tulevaisuuden näkymät riippuvat kylän kokoa enemmän sen eteen tehtävästä työstä. Kylien ja kaupunginosien ratkaisuja vaativat kysymykset eroavat, mutta paikkaperustaisessa toiminnassa ja suhteessa kuntaan ne ovat samanlaisia. Olennaista ohjelman laadinnassa ei ole analyysi paikan tilasta vaan kehittämistyön mobilisointi sinne. Ovathan tarpeet tiedossa.

Jonkin verran toimijoita näyttää askarruttavan kysymys, keitä paikallisen kehittämisen piiriin luetaan. Kylien toimijat ovat saaneet rinnalleen ja avukseen Leader-ryhmät. Samaa tarjotaan kaupungeille ja niiden yhdistyksille, kunhan vain ymmärtävät vastaanottaa. Kunnat ja niiden alueilla työtään tekevät paikalliskehittäjät voivat vihdoinkin löytää toisensa aidosti järjestetyn lähidemokratian kautta. Paikallisiksi kehittäjiksi voidaan kuntien lisäksi laskea lukuisia yhdistyksiä, joiden työtä ja yhteistyötä tarvitaan. Tämä ohjelma keskittyy Suomen Kylätoiminta ry:n piiriin kuuluviin, onhan se yhä keskeisempi ja runsaampi verkosto paikallisessa kehitystyössä ja tarvitsee jäsenystä. Ohjelma suhtautuu avoi- mesti kumppaneihin.

Ohjelma korostaa paikallisen kehittämisen piirteinä paikkaperustaisuutta ja monialaisuutta ts. toimenpiteet tähtäävät nimenomaan paikan eli kylän, kaupungin tai kunnan osan tai laajemman alueen kehittämiseen, ei pelkästään jonkin teeman tai väestöryhmän etujen kohentamiseen, vaikka sekin jollekin alueelle kohdistuu. Monialaisen vastuunkan- non merkitys on kasvanut ja kasvaa edelleen. Yhteiskunnallisessa keskustelussa ja päätöksenteossa tosiasiaa ei vielä riittävästi oteta huomioon.

Hyvin yksimielisesti koetaan, että paikallinen kehitystyö on siirtynyt edunvalvonnasta eduntekemiseen. Ristiriitaisesti tähän nähden esiintyy vielä ajattelua, että etenkin kylätoiminta voidaan jakaa aatteelliseen peruskylätoimintaan ja ulkoapäin ohjautuvaan tai sellaiseksi koettuun toiminnalliseen osaan. Nämä ovat kuitenkin eduntekemisen eri puolia. Kaikki ei ole suorittamista. Tarvitaan monia hyvää oloa tuovia ja jaksamista edistäviä sosiaalisia ja yhteisöllisyyttä vahvistavia työmuotoja. Kylä- ja asukastoimintaan kuuluu sekä aatteellinen että toiminnallinen sisältö.

Hienojakoisin ja samalla turhin määrittely kytkeytyy jakoon kylätoiminta vai kylien kehittäminen. Edellisellä tarkoi- tetaan täysin vapaaehtoista työtä kylässä. Siihen ei yleensä saada mistään ulkopuolista tukea. Jälkimmäinen käsite luetaan kylän ulkopuolisten voimien ja varojen työksi. Tällaisen teoreettisen jaottelun suurin pulma on siinä, että se ei ota huomioon yleisesti hyväksyttyä siirtymää eduntekemiseen, eikä tilannetta, jossa ulkopuolisten toimijoiden, etenkin kunta ja valtio, toimenpiteet kylän hyväksi eivät riitä, mikä nyt on jo pääsääntö. Valtakunnallisessa ohjelmassa korostetaan kylätoiminnan muuttuvan yhä selvemmin kylän kehittämiseksi. Jaottelua ei enää tarvita. Se aiheuttaa vain näennäisiä linjaerimielisyyksiä. Käsitteet tarkoittavat samaa ja niitä käytetään rinnakkain.

Kummassakin termissä on jatkuvasti mukana aatetta ja toimintaa. Paikallisen kehittämisen lukuisissa eri kokoisissa ohjelmissa painopisteet luonnollisesti vaihtelevat: kyläohjelmat painottavat eniten peruskylätoimintaa, valtakunnalli- nen ohjelma kehitystyön ulkoisia ja sisäisiä edellytyksiä. Roolinsa vuoksi jälkimmäinen ei ole malliohjelma kylille. Se on tulitukielementti kylille ja muille lähiyhteisöille.

*"Kylätoiminnan
voimistuminen
merkitsee kyläyhteisön
sosiaalisten suhteiden
vahvistumista ja eri
väestöryhmien yhteyksien
lisääntymistä"*

1. Paikallisen kehittämisen nykytila

1.1. Kylätoiminnan ja paikallisuuden eteneminen

Kylätoiminta lähti Suomessa liikkeelle aatteellisena vastareaktion 1960-luvun lopun maaltamuuttoon, jolloin usko maaseudun elinvoimaisuuteen oli katoamassa ja tulevaisuus näytti synkältä. Kylätoiminnan käynnistäneet kylät päättivät kieltäytyä tästä ulkopuolelta annetusta tulevaisuuskuvasta. Ensimmäiset kylätoimikunnat syntyivät 1970-luvun alussa kylien asukkaiden aloitteesta. Kylätoiminnan varsinainen synty voidaan ajoittaa 1970-luvun puoliväliin. Kylätoimikuntien määrä lisääntyi 1970- ja 80-luvuilla nopeasti ja toiminnan leviämistä vauhditti eri yhteistyötahojen mukaantulo.

Kylätoiminnassa käynnistyi 1990-luvun jälkipuoliskolla uusi vaihe, jossa yhä useampi kylätoimikunta rekisteröityi yhdistykseksi tai osuuskunnaksi. Uutta organisoitumista tarvittiin, sillä useat kunnat olivat joutuneet karsimaan palvelujaan ja Euroopan unioni moninkertaisti hanketoiminnan. Kylätoimintaliike oli valmiuksiansa vuoksi ja olosuhteiden muutosten takia halukas ottamaan taloudellista vastuuta ja osallistumaan oman alueensa kehittämiseen.

Kylätoiminta muotoutuikin yhä enemmän asukkaiden vapaaehtoiseksi yhteistoiminnaksi oman asuinpaikan ja elinkeinojen hyväksi. Kylissä kyläyhdistys yhdisti kylän asukkaat, järjestöt ja muut yhteistyötahot toimintaan oman kylän parhaaksi. Kylien maakunnalliset yhdistykset toimivat kylien tukena ja yhteistyöfoorumina sekä laativat ja toteuttavat maakunnallisia kyläohjelmia.

Aluksi kylätoimintaan suhtauduttiin osin ristiriitaisesti, koska se koettiin perinteisten maaseudun järjestöjen kilpailijana. Myönteinen suhtautuminen on vuosi vuodelta lisääntynyt, kielteinen vähentynyt, mitä osoittaa sekin, että lähes kaikki maaseudulla toimivat valtakunnalliset järjestöt ovat Suomen Ky-

lätoiminta ry:n (SYTY) jäseniä. Kansainvälisessä vertailussa Suomea pidetään vahvana paikallisen kehittämistyön maana.

Suomen liittyminen Euroopan unioniin vauhditti paikallista omaehtoisuutta. Kyläyhdistykset ovat yksi tärkeimmistä ohjelmien toteuttajista. EU-ohjelmat korostavat paikallisen tason päätöksentekoa ja kehittämisaloitteiden liikkeellelähtöä alhaalta ylöspäin. Ohjelmat ovat tuoneet kylätoimintaan kivatutuja määrärahoja. Ne ovat antaneet maaseudun asukkaille mahdollisuuksia vaikuttaa oman asuinalueensa ympäristöön, työllistämismahdollisuuksiin ja kyläsuunnitteluun.

Suomessa on nyt runsaat 4 200 kylää, joista vajaa 3 100 on organisoitunut kyläyhdistyksiksi. Rekisteröimättömien kylätoimikuntien lukumäärä vähenee jatkuvasti. Kyläyhdistyksen on pystyttävä ottamaan vastuuta oman kylän kehittämistehtävistä. Useilla kylillä on tilanne, jossa on lukuisia yhdistyksiä, mutta käytännön kehittämistyötä ei tehdä kuin muutamassa. Yhä useammassa tapauksessa kyläyhdistys ottaa vastuuta ja taloudellisia riskejäkin sekä laajenevista, nimenomaan kylään liittyvistä moninaisista palvelutehtävistä että sektoriyhdistysten erityistehistä.

Prosessi on edennyt merkittävästi, mutta ei riittävästi. Alueperustainen ja monialainen kyläyhdistys tarvitaan kaikkiin kyliin.

1.2. Nykytilanne ja kehityssuunnat

Paikallisuuden ja yhteisöllisyyden merkitys yhteiskunnallisen kehityksen osana ymmärretään ja tunnustetaan. Paikallinen kehittäminen, kylä- ja kaupunginosatoiminta ja Leader-työ ovat toimintaa, mikä kokoaa paikallisia voimavaroja toimimaan asukkaiden vaikutusmahdollisuuksien puolesta.

Paikallisessa kehittämisessä onnistuminen edellyttää, että verkoston perusrakenteet eri toimintatavoilla on saatu vähitellen rakennetuksi ja toimiviksi, tosin työtä on paljon jäljellä. **Lähivuosina siirrytään rakenteista toiminnan sisällön kehittämiseen ja hiotaan eri työmuotoja tehokkaiksi ja toisiinsa istuviksi. Samasta yhteisöllisyyden vahvistamisesta on edelleen kyse.**

Seuraavia välitavoitteita on jo saavutettu:

Maakunnalliset kyläyhdistykset (19) perustettiin vuosina 1989 - 2000 jokaiseen maakuntaan, viimeisimpinä Itä-Uudellemaalle ja Varsinais-Suomeen. Näin kylätoiminta kattoi ensimmäistä kertaa koko maan lukuun ottamatta Ahvenanmaata. Maakunnalliset kyläyhdistykset edistävät maakuntatasolla kylätoimintaa toimien kylä- ja asukas-yhdistysten sekä kylätoimikuntien yhteistyöjärjestönä.

Maakunnalliset kyläohjelmat ovat valmistuneet ja julkistettu kaikissa 19 maakunnassa; osassa toteutetaan jo järjestyksessään toista, kolmatta tai jopa neljättä ohjelmaa. Maakunnallisen kyläohjelman keskeisin merkitys on siinä, että ohjelma sisältää maakunnallisen kylätoiminnan tavoitteet, toimenpiteet ja strategian eli sen alueellisen tahdonmuodostuksen, jonka pohjalta kyseisen maakunnan kylätoimintaa kehitetään eteenpäin. Uutena piirteenä on maakunnallisen kyläohjelman laajentuminen koskemaan myös muuta paikallista kehittämistoimintaa, etenkin Leader-toimintaa ja kaupunginosatoimintaa, mutta jonkin verran myös muuta paikallisesti vaikuttavaa yhdistystoimintaa.

Kyläsuunnitelmien lukumäärä on kasvanut jatkuvasti määrätietoisella kylien omalla työllä ja maakunnallisten kyläyhdistysten koulutuksen ja neuvonnan kautta. Kyläsuunnitelmia on jo 2200 kylässä. Kyläsuunnitelmien merkitys on kasvamassa osana kuntasuunnittelua. Kyläsuunnitelmien sisältö on laajentunut perinteisestä tilannekuvauksesta ja Swot-analysistä suunnitteluasiakirjaksi, jonka laajentuneita osioita ovat muun muassa kylien turvallisuus, kyläkaavoitus ja kylien liiketoimintasuunnittelu. Käytännöllinen osio on myös varainhankintasuunnitelma.

Kyläasiamiesjärjestelmä eteni ja toteutui osittain, kun vuonna 2002 jokainen maakunnallinen kyläyhdistys kykeni palkkaamaan SYTYn valtakunnallisen verkostohankkeen (Equal) avulla ensimmäistä kertaa vähintään osa-aikaisen kyläasiamiehen. Maakunnallinen kyläasiamiesjärjestelmä vahvistui vuonna 2003 alkaneen kylätoiminnan valtioavun kautta. Merkittävä osa maakunnallisista kyläyhdistyksistä on rakentanut myös omaa alueellista hanketoimintaansa osana kyläasiamiesjärjestelmää. Maakunnallisia kyläasiamiehiä on 20. EU-ohjelma-kausien vaihtuessa verkosto on ollut väliaikaisissa rahoitusvaikeuksissa, eikä valtionapu riitä kyläasiamiehen vuotuisiin kuluihin.

Seutukunnallisten ja kuntakohtaisten kyläasiamiesten lukumäärä on kasvussa ja merkitys vahvistumassa. Vuonna 2013 seutukunnalliseen verkostoon kuului 33 ja kuntakohtaiseen 16 kyläasiamiestä. Rahoitus näihin on tullut pääsääntöisesti Leader-ryhmittä ja kunnilta.

Kyläasiamies-nimike soveltuu henkilölle, joka toimii kylällään tai laajemmalla alueella monialaisena kehittäjänä eli tarttuu pulmiin ja mahdollisuuksiin. Yhden asian projektityöntekijä ei ole kyläasiamies. Myöskään rahoitusjärjestely tai isäntäorganisaatio ei määritä kyläasiamiestä. Käytännössä kyläasiamies voi työskennellä kaikilla paikallisen kehittämisen tasoilla.

Kylätoimikunnat ovat rekisteröityneet laajasti yhdistyksiksi, mikä mahdollistaa niiden osallistumisen ohjelmaperusteiseen kehittämistyöhön ja hanketoimintaan. Kyläyhdistysten roolissa toimii myös moni nuorisoseura, maamiesseura, vpk, jopa metsästysseura. Kylätoimijat kutsuvat nämäkin yhdistykset mukaan verkostoonsa.

Vielä vuonna 1995 rekisteröityneitä kyläyhdistyksiä oli noin 450. Vuoden 2013 loppuun mennessä oli melkein 3 100 rekisteröitynyttä kyläyhdistystä, joista kuntakohtaisia 50, ja molempien määrä kasvaa. Lisäksi maassamme on edelleen noin 930 ei-rekisteröitynyttä kylätoimikuntaa. Kyliä, joissa ei ole minkäänlaista järjestäytynyttä kylätoimintaa, on runsaat 200. (liite 1)

Kylätoiminnan toimintamuotojen ja sisällön vahvistamista on toteutettu voimassa olevan valtakunnallisen ohjelman linjausten mukaisesti. Ohjelmien hyvän toteutumisen myötä kylätoiminta ja paikallinen kehittäminen ovat vahvistuneet merkittävästi ja samalla kylätoiminnan edustus alueellisessa kehittämistyössä on saanut uutta painoarvoa. Kylätoiminnan saamat resurssit ovat selvästi nostaneet yhteistyötahojen ja yksityisten ihmisten kiinnostusta ja arvostusta kylätoimintaa kohtaan. Vastuuta ottava paikallisyhteisö - Kylätoiminnan ja Leader-ryhmien valtakunnallinen ohjelma 2008 - 2013 toteutui kohdullisesti ja antoi pohjaa kehittämistyölle (liite 2).

Kylätoiminnan valtionapu alkoi vuonna 2003. Valtionavusta valtaosa suuntautuu maakunnallisten kyläyhdistysten työhön. Hanketoiminta on kuitenkin edelleen keskeisin osa Suomen Kylätoiminta ry:n työtä ja varojen hankintaa. Sama koskee maakunnallista toimintaa. Tavoitteena on nostaa kylätoiminnan valtionapua asteittain niin, että saavutetaan suhteessa sama taso kuin toiminnaltaan saman laajuisilla muilla maaseutujärjestöillä, kuten kehittämissuunnitelmilla on linjattu. Tavoite on toteutunut vasta pieneltä osin vuoteen 2014 mennessä, jolloin valtionapu on 1,1 miljoonaa euroa.

Valtakunnallisten verkostohankkeiden uusia avauksia ovat olleet erityisesti työllistämistoiminnan käynnistyminen ja laajentuminen, kylien turvallisuus, jätevesineuvonta, Voimistuvat Kylät -kampanja, Leader-toimintatavan ulottaminen kaupunkeihin sekä useat kansainväliset hankkeet.

Viestittäjänä ja mielipidevaikuttajana toiminta on vahvistunut, kun MaaseutuPlus-lehti perustettiin yhdistämällä aikaisemmin ilmestyneet Kylätoiminta- (1996 - 2000, aik. Kylät toimivat- 1983 - 1995) sekä Liiteri- ja Kyläverkko -lehdet. Kolmentoista vuoden ajan julkaistun lehden keskimääräinen painos on 4 700 kpl.

Kylätoiminta on tehostanut tiedottamista laatimalla verkkotiedotteita ja järjestämällä valtakunnan tasolla tiedotustilaisuuksia neuvottelu- ja koulutuspäivien yhteydessä. MaaseutuPlus lehden ohella useilla maakunnallisilla kyläyhdistyksillä, Leader-ryhmillä ja yksittäisillä kyläyhdistyksillä on omia maaseutu- ja kylälehtiä, joita julkaistaan vuosittain satoja. Maakunnallisten ja seutukunnallisten kyläverkostojen ja kuntien tuella useimmilla kyläyhdistyksillä on omat kotisivut. SYTYn uudet kotisivut valmistuivat alkuvuonna 2013.

Voimistuvat Kylät -kampanjan 2010-2013 tavoitteena oli järjestää kunnan ja kylien välinen suhde, edistää Manner-Suomen maaseutuohjelman toteuttamista sekä vahvistaa maakuntien maaseutupoliittista osaamista. Kampanja järjestettiin yhdessä seitsemän valtakunnallisen järjestön, maakunnallisten kyläyhdistysten ja Leader-ryhmien kanssa. Vuosien 2010 - 2013 aikana järjestettiin avajaistilaisuus, 43 kampanjatilaisuutta ja 17 maakunnallista neuvottelua. Paikallistoimijoiden käsitys lähidemokratiasta syveni, mutta kunnan ja sen kylien suhteen syventäminen vaatii vastaantuloa kunnilta.

Kylä-, kaupunginosa- ja paikallisuuden puolestapuhujana SYTY tukee asukkaiden vaikutusmahdollisuuksien parantamista koulutuksen ja tiedotuksen keinoin sekä osallistamalla Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmän verkosto- ja teemaryhmätyöhön. Työvälineitä ovat valtakunnallinen ohjelma, maakunnalliset kyläohjelmat, Leader-ryhmien ohjelmat, kyläsuunnitelmat ja kehittämishankkeet. Kaupunginosille tarjottu tuki SYTYn ja Helsingin kaupunginosat ry:n yhteistyönä on laajentanut toimintakenttää.

Paikallisen kehittämisen valtakunnallisena yhteistyöjärjestönä kanssakäyminen on lisääntynyt eduskunnan suuntaan sekä kansainvälisesti eurooppalaisten yhteistyöjärjestöjen työn kautta. Maakunnalliset kyläyhdistykset saavat tukipalveluja isojen valtakunnallisten verkostohankkeiden myötä. SYTY toimii kaikkien Leader-ryhmien kanssa niiden yhteistyöverkostona, jota SYTYn Leader-asiamiehet palvelevat.

Kylä- ja paikallistoiminnan kansainvälinen verkosto on vahvistunut viime vuosina ja suomalainen maaseutupoliittikka on alkanut kiinnostaa muita Euroopan maita. Kylätoiminta ja LEADER -toimintatapa ovat tunnettuja suomalaisen maaseutupoliittikan tavaramerkkejä. Suomi on ollut ja on avainasemassa, kun tiivistetään eurooppalaisten kyläliikkeiden yhteistyötä ja siirretään hyviä käytäntöjä maiden välillä. SYTYllä on pitkäjänteisen työn tuloksena hyvät kansainväliset yhteydet.

Välitavoitteiden saavuttamisen jälkeen tähdätään pidemmälle: Kylä- ja asukastoiminta organisoituu kaikkialle ja se tunnustetaan yhteiskunnallisesti merkittäväksi toimijaksi.

I Paikallisen kehittämisen perusta ja lähivuosien strategia

1. Paikallisen kehittämisen nykytila

1.3. Kylätoiminnan kasvava vastuu

Kylätoiminta on osoittanut vastuuta maaseudun kehittämistyössä useilla sadoilla kehittämishankkeilla ja vapaaehtoistyöllä. Kylätoiminta puolueettomana liikkeenä kokoaa hyvin tehokkaasti paikalliset asukkaat ja voimavarat yhteen, mikä on välttämätöntä tulosten aikaansaamiseksi. Kannustava voima on oma yhteisö ja sen tarvitsema työ. Kylätoiminnalla on siten vankka aatteellinen pohja. Puolueettomuuden avulla kylätoimijat neuvottelevat kaikkien ryhmien kanssa ja suhtautuvat tasa-arvoisesti kyläläisiin puoluekannasta riippumatta.

Samalla kylätoiminta on myös käytännön toimintaa. Kyläyhdistys on useimmissa kylissä merkittävin vastuunkantaja ja toimija. Kylätoiminta ei ole syrjäytämässä muita toimijoita vaan tukemassa, koska se on maaseudun väestörakenteen mukainen ja ajankohtaisiin, monialaisiin haasteisiin vastaava toimintatapa. Kylätoiminnan kehittämistehtävän nykyistä laajuutta kuvaa vuosittaisten hankkeiden 25 - 50 miljoonan euron arvo, josta on julkisia varoja kaksi kolmasosaa, loput talkootyötä ja yksityisiä varoja. Vaihteluväli johtuu EU:n ohjelmakauden vaiheesta. Toiminta tulevaisuudessa voi olla huomattavasti laajempaa.

Hankevarat ja yksityinen rahoitus sekä työpanos pysyvät suurimpina lähteinä myös valtionavun kasvassa. Kylätoiminta lisää määrätietoisesti ja eri tavoin omarahoitustaan. Hanketoiminnan laajuus ja jälkirahoitettavuus korostavat pelisäännöt edellyttävät omarahoitusta. Valtionapu täydentää rahoitusrakenetta ja antaa kehittämistyölle vakautta.

Kunta- ja palvelurakennemuutos johtaa kuntakoon suurentamiseen ja palvelujen kokoamiseen nykyistä suurempiin yksiköihin. Tämä on valtava haaste kylätoiminnalle, Leader-ryhmille ja muille paikalliskehittäjille. Kylä- ja paikallistoiminnan vahvistamisen tarve kasvaa entisestään. Haasteista selvittää paikallisen suunnitelmallisen kehittämistyön avulla, uusia työtapoja, monipuolista osaamista, verkostoyhteistyötä sekä uusia palvelutuotteita toteuttamalla. Palvelut on edelleen mahdollista turvata lähellä palve-

lujen tarvitsijoita. Kansalaiset ja paikalliset toimijat kokoavalla kylätoiminnalla on tärkeä merkitys maaseudulla, missä on vaarana, että monet kansalaisten kannalta keskeiset palvelut ja tehtävät jäävät muuten toteutumatta. Kylätoiminta ei selviä haasteista yksin, vaan useimmissa tapauksissa avointa yhteistyötä tehdään muiden paikallistoimijoiden kanssa.

Paikallistoimijoiden keskusjärjestönä Suomen Kylätoiminta ry:n käytännön toiminta painottuu yhä enemmän koko maata koskevien, mutta alueilla tai paikallisesti toteutettavien verkostohankkeiden suunnitteluun. Käytännön toteuttajat alueilla ovat maakunnalliset kyläyhdistykset ja kyläasiamiehet, Leader-yhdistykset ja niiden kyläasiamiehet sekä näiden kokoamat toimijaverkostot. Aktiviteetin kasvulla saadaan edellytyksiä luoda uusia paikallisia, asukkaiden voimavaroja hyödyntäviä palveluja. Näitä tarvitaan kuntien lukumäärän vähentyessä ja etäisyyksien kasvaessa varsinkin harvaan asutulla maaseudulla, joka on lähes 70 prosenttia Suomesta.

Hanketoiminta, kyläsuunnitelmien laadinta, maakunnallinen maaseutuohjelmatyö tai kaupunkipoliittinen valmistelu, teemakohtainen kehittämistyö erikokoisilla alueilla ja passiivisten alueiden aktivointi vaativat ammatillista otetta. Nykyiset vajeat 70 kyläasiamiestä eivät riitä. **Vuoteen 2020 mennessä kyläasiamiesten/kaupunginosaakoordinaattoreiden määrä nostetaan 180:een.** Valtionapua tarvitaan nimenomaan kylätoiminnan ammatillisen panoksen eli käytännössä kehittämistehtävien lisäämiseen etenkin maakunnallisella tasolla.

Kylätoiminta saa aikaan kylissä uusia toimintatapoja ja se kokoaa palveluja yhteispalvelusteiksi kylätoimintoihin. Näitä palvelutuotteita Suomen Kylätoiminta ry on jo kehitellyt isoilla valtakunnallisilla verkostohankkeilla ja tätä toimintaa vahvistetaan jatkossakin. Toimijaverkoston rahoitus edellyttää kuitenkin valtionavun korottamista.

Kehittämistehtävän ohella kylätoiminnan voimistuminen merkitsee kyläyhteisön sosiaalisten suhteiden vahvistumista ja eri väestöryhmien yhteyksien lisääntymistä, mitkä suoraan lisäävät yhteiskunnal-

lisesti kustannustehokasta kansalaistoimintaa. Merkittävää on myös yksityisen rahoituksen lisääntyminen ja oman työpanoksen kasvu yhteisten asioiden hoidossa. Tämä on sekä tulosten aikaan saamiseksi että kunta- ja valtiontalouden näkökulmasta tärkeää.

Elinvoimaisia yhdyskuntia ei synny siten, että entiset toiminnot kuihtuvat pois tarpeiden ja/tai toimijoiden vähetessä ja uusi toiminta kilvoittelee kestävämmän rahoitusrakenteen kanssa. On välttämätöntä, että vanhaa ja uutta toimintaa toteutetaan rinnakkain uudistunein rakentein. Tähän kylätoiminta tarjoaa kokoavan jäsenrakenteensa ja monipuolisten tehtäviensä vuoksi hyvän ja jo koetellun perustan laajentuvalla paikallistoimijoiden kentällä.

Kylätoiminnassa keskustellaan ulkopuolelta tulevista kasvavista paineista ja paineiden edellyttämistä ratkaisuksista. Kyläasiamiesten eli käytännön toimijoiden olennainen lisääminen on yksi tärkeimmistä ratkaisuista.

1.4. Kaupunginosatoiminnan vahvistaminen

Kansalaislähtöinen paikallinen kehittäminen suurimmissa kaupungeissa on vielä osin hajallaan ja sektoroitunutta. Asukaslähtöinen kehittäminen on vaikeaa, koska kaupunkien hallinto ei ole rakentunut vastaamaan uusia toimintatapoja. Poliittisella tasolla on halua edistää omaehtoista kaupunginosatoimintaa, mutta etenkin rahoitus ei ole tukenut näitä tavoitteita. Kaupungeissa järjestetään pienimuotoisia hallintolähtöisiä osallisuuskokeiluja ja –toimintaa.

Järjestäytyntä tukea paikallisten kehittämisideoiden hankkeistamiselle on verrattain vaikea saada. Pääasiassa hankkeet ovat ”kädestä suuhun” kehittämistä oman osaamisen puitteissa. Joillakin alueilla on pistemäisesti hyvin vahvaa omaehtoista toimintaa. Erilaiset, nopeasti nousevat kansalaisliikkeet ja –toiminta haastavat perinteistä järjestötoimintaa. Kaupunkien kansalaisliikkeillä on osaamista sähköisessä viestinnässä, joukkoistamisessa ja ne ovat valmiita suoraan ja nopeaan toimintaan.

Kaupunginosatoiminnan piirissä on havaittavissa vahva uudistamisen tarve. Vanhanmuotoinen, usein vastustukseen perustuva kaupunginosatoiminta ei enää nykyisessä toimintaympäristössä edistä paikkojen kehittymistä parhaalla mahdollisella tavalla. Kau-

punginosayhdistyksiltä edellytetään tulevaisuuteen suuntautunutta otetta omalla alueellaan, mikäli ne aikovat säilyä merkityksellisinä paikallistoimijoina kiivaasti muuttuvassa toimintaympäristössä. Kokemus ja johtopäätös on aivan sama kuin kyläyhdistyksillä.

Kaupunginosayhdistykset, jotka eivät ryhdy tarvittaviin uudistuksiin, ovat vaarassa näivettyä. Erityisesti nuoria houkuttelee tekemisen demokratia ja aktiivinen yhteistoiminnallisuus omalla alueella. Heille tulee tarjota joustavia osallistumisen mahdollisuuksia, oman kiinnostuksen ja ajankäytön mahdollisuuksien pohjalta. Kaupunginosatoiminnan uudistamista moderniin, kehittämiseen ja omaa aluetta koordinoivaan suuntaan tuetaan.

Olisi suotavaa, että kansalaislähtöiselle paikalliselle kehittämiselle olisi vakiintunut toimintatapa maaseudun tapaan myös suurissa kaupungeissa. Yhteistyön ja kehittämishankkeiden hyvät tulokset kannustavat laajentamaan toimintaa lähidemokratian ja paikallisbudjetoinnin suuntaan.

Kylät, kaupunginosat ja Leader-ryhmät ovat merkittäviä aluekehittämisen toteuttajia paikallistasolla. Alkaneella EU-ohjelmakaudella Leader-toimintatapa on mahdollista ottaa käyttöön myös suurimmissa kaupungeissa. Tämän toimintatavan viemistä kaupunginosien käyttöön ovat SYTY ja Helsingin kaupunginosat ry eli Helka valmistelleet yhteistyössä vuoden 2012 keväästä lähtien. Olisi perusteltua, että muidenkin suurimpien kaupunkien paikallistoimijat saisivat tämän, myös kaupunkimaiseen ympäristöön soveltuvan, hyväksi todetun ja tuloksia aikaansaavan toimintatavan sekä resurssit käyttöönsä.

Suomi on kokonaisuus. Se ei jakaudu EU-ohjelmien perusteella. Ohjelmien rajoitteista riippumatta pyritään koko maassa paikalliseen kehittämiseen, mikä tekee oikeutta myös kaupunkiyhteisöille.

1.5. Leader tuli mukaan toimijaksi

Leader on toimintatapa, jonka ydin on paikallinen ja asukkaiden oma aktiivinen toiminta alueensa kehittämiseksi. Leader on alkujaan Euroopan unionin yhteisöaloite, jonka lyhenne muodostuu ranskankielisistä sanoista ”Liaison Entre Actions de Développement l’Economie Rurale”. Suomennoksena tämä

I Paikallisen kehittämisen perusta ja lähivuosien strategia

1. Paikallisen kehittämisen nykytila

”Kaupunkien kansalaisliikkeillä on osaamista sähköisessä viestinnässä, joukkoistamisessa ja ne ovat valmiita suoraan ja nopeaan toimintaan”

kuuluu ”yhdyssiteet maaseudun talouden kehittämiseen tähtävien toimien välillä”. Leader suosii uusien toimintatapojen ja menetelmien kokeilua. Leader-ryhmät ovat verkostomaisina kehittämisen edelläkävijöitä ja nopeita reagoimaan ympärillä tapahtuviin muutoksiin. Leader on merkittävä sosiaalinen innovaatio, jota OECD:n tutkimuksen mukaan Suomi on käyttänyt erityisen ansiokkaasti.

Leader-tyo käynnistyi Suomessa vuonna 1996. Talvela 2003 Leader oli saatu levitettyksi kaikkialle Suomen maaseudulle. Välineinä käytettiin Leaderin lisäksi useita eri ohjelmia ja kansallista rahaa (Pomo-ohjelma). Leader on ennen kaikkea menetelmä, joka lähentää ja rinnastaa julkisen vallan ja kansalaistoimijat. Rinnasteisuus puolestaan aktivoi ja mobilisoi kehittämistyötä, nostaa esille ideoita ja aihioita, joita perinteisellä ylhäältä alaspäin suuntautuneella hallinnolla ei saada esiin. Tulevaisuudessa tarvitaan entistä enemmän uusia yhteistyön muotoja ja toimintatapoja. Leader sopii

esimerkiksi kehittämisketteryytensä ansiosta.

Leader on pitkälle kehitetty julkisen vallan ja kansalaistoiminnan aito yhteistyön muoto. Sen onnistuminen Suomessa lisää luottamusta lähidemokratiaan eli suoraan demokratiaan edustuksellisen demokratian rinnalla. Siksi Leader-työn metodologiaa, pelisääntöjä, tavoitteita, toiminta-alueita sekä rahoitusta tulee kehittää yhteisen hyvän vuoksi. Maassamme on runsaasti toimintojen ja rakennusten käyttötarkoituksen muutosten seurauksena syntyneitä korjaustarpeita, käynnistyskelpoisia yritysideoita, teknologian ja työtapojen uudistamista jne. Näissä Leader on erinomainen väline.

Tavoite Leader-ryhmien monirahastoisuudesta ja koko Suomen kattavuudesta ei toteudu uuden ohjelmakauden 2014 - 2020 alkuvaiheessa, mutta asiassa edetään vaiheittain. Uuden ohjelmakauden puolivälissä tulee kaikilla ryhmillä olla jo strategia ja keinot selvitettyinä, miten tavoite saavutetaan vuoteen 2020 mennessä.

2. Yhteinen tavoitetila 2020

2.1. Pää tavoitteena paikallisen kehityksen vahvistaminen

Paikallisen kehityksen vahvistaminen vaatii useita toimintoja ja työmuotoja. Nykytilan kohentaminen on monialainen ja -vaiheinen prosessi. Syitä vahvistaa paikallista vastuunkantoa on useita. Maa-ilmantilanteesta ja Euroopan unionin tasolla on alettu tunnustaa, että globaalien talouden nurjien puolien parhaat vastaläkkeet tuotetaan paikallisesti. Yliampuva keskusajattelu ja -politiikka ei ole tuonut sellaista talouskasvua, jota on toivottu. Paikallinen kehitystyö on myös elinolosuhteiden kohentajana välttämätöntä.

Suomea koskevia erityisiä perusteita paikallisuuden korostamiseen ovat Suomen maaseutumaisuus; onhan Suomi yhdessä Irlannin kanssa EU:n maaseutumaisin maa - sekä monien nyt ja tulevaisuudessa tärkeiden tuotannontekijöiden sijoittuminen maaseudulle. Metsät, vedet, malmit, monet energialähteet, tila, kansalaisten arvostamia asuinolosuhteita tarjoava ympäristö, kohtuullisen toimiva palvelu- ja liikenneverkko sekä paranevat tietoliikenneyhteydet pitävät Suomen pienten yhdyskuntien ja lähes kauttaaltaan asuttuna maana. Pienissä ja keskisuurissa kaupungeissa edellä mainitut paikallisuuden perusteet ovat aivan samat. Kaupungeissa julkisen talouden kiristyminen ”jättää” kansalaistoiminnan varaan tehtäviä, joihin kunnan varat eivät riitä. Maaseudulla tällainen tilanne on ollut jo kauan. **Kiristynyt kuntatalous sekä Suomen yhdyskuntarakenteeseen ja siihen kytkeytyvät mahdollisuudet edellyttävät paikallisen kehittämisen vahvistamista.**

Kylätoiminnan tehtävänä on paitsi vahvistaa kyläidentiteettiä ja yhteisöllisyyttä, myös tehdä kehitystyötä. Kun asumisen ja hyvinvoinnin edellytykset heikkenevät ympäriltä, kannattaa asukkaiden yhteisöjen ottaa osavastuuta tilannetta korjaavista toimista. Paikallistoimijat pystyvät asemoitumaan muuttuvien haasteiden mukaan. Siitä on tuhansia toimivia esimerkkejä. Vahvistetaan yhteisöllisyyttä, jonka voimalla rakennetaan uutta.

Paikkaperustaista kehitystyötä ei tarvitse aloittaa alusta. Monien yritysten ja järjestöjen perusta on paikallisuudessa. Traditiot ovat vahvat. Nimenomaisesti monialaista paikallista kehitystyötä tekevät kyläyhdistysten verkko tihentyy jatkuvasti. Vuonna 1995 oli noin 450 kyläyhdistystä, vaikkakaan eivät kaikki tällä nimellä, nyt niitä on jo 3 100. Leader-toiminta on vuodesta 1996 lähtien yltänyt noin 19 800 hankkeeseen 700 miljoonalla eurolla, josta kolmasosa on yksityistä rahaa ja talkootyötä. Kaupungeissa on erinomaisia kansalaistoiminnan ja -liikkeiden paikallisia aktiviteetteja. Vaikka kaikissa työmuodoissa vaihteluväli passiivisesta aktiiviseen on iso, lähtökohdat eteenpäinmenolle ovat hyvät.

Monimutkaisessa, yhä eriytyneemmässä yhteiskunnassa mikään toimiala ei pysty edistymään yksin. Niinpä paikallista kehitystyötä määrittävät monet ulkoiset tekijät, samalla kun ilman omaa tavoiteasetantaa ja vastuuta ei voi edetä. Ohjelma käsittelee kumppaakin näkökulmaa.

Pitkässä juoksussa monien, yleensä sektorikohtaisten järjestöjen toiminta on keskittynyt. Kylä- ja kaupunginosayhdistysten monialaiselle ja alueperustaiselle työlle on tullut sekä tilaus että tilaa. Tätä toimintaa eivät saisi rajoittaa yhdyskuntien kokoerot tai maaseudun ja kaupungin raja. Sektoritoiminnassa saattaa olla perusteita rajojen ylläpitämiselle. Sen sijaan alue- ja paikkaperustaisessa toiminnassa rajat on syytä rikkoa. Vuonna 2020 emme vielä ole ”rajattomassa tilassa”, mutta siihen suuntaan on otettu pitkä loikka. Kansalaistoimijoiden monialainen paikallinen kehitystyö ansaitsee yhden siitä vastaavan organisaation: **Vuonna 2020 Kylä- ja kaupunginosatoiminta ry / Paikallistoimijoiden liitto / Paikallisiitto on toiminnassa.**

2.2. Keskeiset tehtäväkentät

Paikallisen kehittämisen kenttä sisältää kahdenlaisia aineksia: **a) toimintoja, jotka kaikissa olosuhteissa**

I Paikallisen kehittämisen perusta ja lähivuosien strategia

2. Yhteinen tavoitetila 2020

ovat aidosti paikallisia ja b) toimintoja, joita on yritetty hoitaa muilla tavoin, mutta jotka jäävät tosiasiansa hoitamatta, elleivät paikallistoimijat tartu toimeen. Pääkysymys kylä- ja kaupunginosatoiminnan sekä Leader-työn kannalta on omaehtoinen vastuunkanto asioista, joihin toimijoiden rahkeet riittävät; voimavaroja voi tuki myös kartuttaa. Toisaalta tärkeää on ulkopuolisten, etenkin poliittisten päättäjien luottamus paikallistoimijoiden kykyyn hoitaa heille luontevasti kuuluvia tehtäviä. Kaksisuuntainen ehdollisuus tarkoittaa käytännössä sitä, että kovin monia vastuualueita ei voi olla yhtä aikaa hoidettavana. Vastuita on kuitenkin useita, mutta ne jakaantuvat pitkälle ajalle ja hoidetaan tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaisessa järjestyksessä.

Viime vuosien toiminnalliset muutokset kertovat siitä, että paikallistoimijoiden kasvavia tehtäviä yhdessä kumppaneiden kanssa ovat muun muassa seuraavat:

Yhteisöllisyyden ylläpitäminen on sekä väline että itseisarvo ja aina tärkeää. Kyläavustajatoiminta lisääntyy, monenlaiset hoivapalvelun muodot koskien lapsia, nuoria, vanhuksia ja syrjäytyneitä sekä ulkomailta muuttaneiden kotouttamista saavat paikallisia ratkaisuja, energiantuotanto paikallistuu ja hajautuu vähitellen energialähteiden muuttuessa, kyläläisten käyttö monipuolistuu ja tehostuu. Huomion kiinnittäminen turvallisuusasioihin kaatuu yhä enemmän paikallistoimijoiden vastuulle, samoin liikunta- ja kulttuuriaktiviteetit. Ympäristön kunnostaminen mukaan lukien jätevesikysymykset on pääsääntöisesti paikallinen tehtävä. Paikallistoimijoiden tehtävät laajenevat ja lisääntyvät.

Koulutuksen kasvu, informaation räjähdysmäisen lisäntyminen ja näiden seurauksena *ihmisten käyttäytymisen yksilöistymisen* on näkötanant pohjaa yhteisöllisyydeltä. Lähiyhteisöistä tulee kuitenkin uudelleen tärkeitä, kun kehitystyötä tehdään kansalaistoiminnan ja julkisen vallan yhteistyönä. Kylien ja kaupunginosien merkityksen kasvun tunnustaminen, identiteetin korostaminen, paikallistoimijoiden voimaannuttaminen ja sosiaalisen pääoman kasvat-

taminen ovat tämän ohjelman keskeisiä tavoitteita. Kylät ja korttelit ovat yhteiskunnan ensimmäisiä ja pienimpiä alueellisia yhteisöjä.

Työelämän muutokset ja ihmisten keski-ikäen nousu luovat tarvetta monenlaisiin arkisiin palvelutehtäviin kylissä. Ammatillisesti eri tavoin päteviä kotiaavustajia, hoivayrittäjiä ja kyläavustajia tarvitaan tuhansia Suomen kyliin. Työhallinnon keinot auttavat alkuun pääsyssä, myöhemmin on mahdollista, että avustajatoiminta nojautuu pääosin yksityiseen rahoitukseen. Vastuullinen kylätoiminta avustaa kyläläisiä, mutta myös yrittäjiä, jotka lähtevät alalle.

Energiamuotojen riittävydessä tapahtuu lähivuosina merkittäviä muutoksia. Energiatuotannon ja -käytön ympäristövaikutuksiin on kiinnitettävä lisääntyvää huomiota. Mainitut seikat puoltavat lähienergiamuotojen merkittävää kasvua. Myös kylien yhteisille ja kyläkohtaisille energiaratkaisuille tulee lisää tilaa ja taloudellisia mahdollisuuksia. Energiamuotojen muutos ja jätevesijärjestelmien kehittämistyö vaativat molemmat paikallista ja alueellista, neutraalia neuvontaa. Se on paikallistoimijoiden luonteva tehtävä.

Maaseutu koetaan edelleen turvallisuudella asuinalueena, mutta poliisin, terveyspalveluiden ja paikoin palotoinnin keskittyminen ovat lisänneet epävarmuutta ja paineita kansalaistoimijoiden vastuunottoon. Ratkaisu ei voi olla, että viranomastoimet vaihtuvat kansalaisaktiivisuudeksi, vaan harvenneiden viranomaisten ja kansalaistoimijoiden välisten yhteistyömuotojen kehittäminen. Niissä yhdistetään julkista rahaa ja tunnustettujen kyläisäntien ja -emäntien sekä kyliin rakennettujen pelastusverkkojen työtä. Vuonna 2020 turvallisuuskysymyksissä on nykyistä tiiviimpi eri osapuolien yhteistyö.

Maaseudun ja kaupunkien paikallisyhteisöjen maankäytön ja toimintojen suunnittelu vaativat lisää yhteistyötä kansalaistoimijoiden ja viranomaisten välillä. Kylien osayleiskaavoja tulee voida laatia kaikissa niissä kylissä, joihin ei laadita asemakaavaa. Tärkeää on, että kuntasuunnittelu ottaa huomioon kyläsuun-

nitelmat ja, että kunnan ja kylien suhde järjestetään lähidemokratian pohjalta. Lähidemokratia ymmärretään paikallistoimijoiden ja kunnallishallinnon väliseksi toiminnalliseksi yhteistyösopimukseksi. Tavoite edellyttää toimeen tarttumista – ei heiveröisten tai näennäisten mallien pilotointia, jota työtä on jo vuosia tehty kehnoin tuloksin.

Maiseman avaaminen on Suomessa monin paikoin erittäin tähdellinen tehtävä. Siihen voidaan rakentaa kyläläisten, maanomistajien, ympäristöviranomaisien ja puun käyttäjien ketjuja. Nyt tehtäväkenttä on riittämättömien yksittäisten hankkeiden varassa.

On hyvin todennäköistä, että jo alkanut *kuntien kulttuuri- ja liikuntapalveluiden siirto* ao. järjestöille jatkuu. Kyläyhdistykset eivät yleensä näissä asioissa ole vastuorganisaatioita, mutta niitä tarvitaan alan yhdistysten kumppaneina.

Mainituilla toimintakentillä edistyminen edellyttää irrottautumista vanhoista asenteista, esimerkiksi jonkin tehtävän kuulumisesta kunnalle tai valtiolle. Luetellut tehtävät ovat yhteistyö- ja työnjakokysymyksiä julkisen vallan, kansalaistoimijoiden ja yritysten kesken. Mitä nopeammin asennetarkistukset tehdään, sitä tehokkaammin löydetään yhteistyölle toimivat muodot. **Vuoteen 2020 mennessä muutamat toimintakentät ovat muodostuneet paikallistoimijoiden tunnustetuiksi tehtäviksi. Prosessi vaatii vuosia, mutta haasteet paikallistoimijoita kohtaan kasvavat ja julkinen valta vähentää vastuunot-**

toaan. Tilalle tarvitaan kumppanuudelle perustuvaa yhteistoimintaa: julkinen valta on merkittävä osarahoittaja monissa tehtävissä, yrittäjät ja kansalaistoimijat vastaavat toteuttamisesta.

2.3. Ohjelman tavoitetilä

Ohjelma on vastalääke jatkuvalle, laajoja alueita rapauttavalle ihmisten, palvelujen ja päätöksenteon keskittymiselle maaseudulla ja kaupunkien sisällä.

Keinoja ja ohjelman painopisteitä ovat:

- Paikkaan perustuvan monialaisen kehitystyön vahvistaminen kylissä, kaupunginosissa ja kunnan osissa.
- Nykyistä realistisempi, tavoitteellisempi ja siksi tuloksellisempi työnjako ja yhteistyö kansalaistoimijoiden ja julkisen vallan välille.
- Paikalliskehittäjien toimintaedellytysten parantaminen.
- Paikalliskehittäjien yhteistyön syventäminen.
- Paikallisesti toteutettavista tehtävistä sopiminen ja työmuotojen kehittäminen.

"Kun asumisen ja hyvinvoinnin edellytykset heikkenevät ympäriltä, kannattaa asukkaiden yhteisöjen ottaa osavastuuta tilannetta korjaavista toimista. Paikallistoimijat pystyvät asemoitumaan muuttuvien haasteiden mukaan."

3.1. Neljä toimivaa työmuotoa

Paikallinen kehittäminen on lähivuosina jäsenneuvostossa neljään päämuotoon: 1) kylätoimintaan, 2) kaupunginosatoimintaan, 3) Leader-työhön sekä 4) lähidemokratiaan. Kaikilla on eroja lähtökohdissaan, tavoitteissaan ja toimintatavoissaan, mutta ne ovat selvästi paikallisen kehittämisen osia ja nivoutuvat toisiinsa. Joukkoon voidaan lukea myös kuntien elinkeinoyhtiöt ja –yhdistykset, jotka ovat paikallisia kehittäjiä, mutta eivät kansalaistoimijoita. Siksi niitä ei käsitellä tässä ohjelmassa. Kuntien elinkeinotoimi on käsiteltävien neljän työmuodon tärkeä yhteistyökumppani.

Kylätoimintaa ja kaupunginosatoimintaa on ollut jo kymmeniä vuosia, mutta ne eivät ole vielä löytäneet toisiaan tai pystyneet hankkimaan vuorovaikutteista oppia toisiltaan. Leader-työ on Suomessa syventynyt ja laajentunut 18 vuotta. Lähidemokratia on käsitteenä vanha, mutta käytännön kunnallispolitiikassa se on edelleen harvinainen ja uusi ilmiö. Nämä neljä työmuotoa kannattaa saada ruokkimaan toisiaan nykyistä paremmin, jotta paikallinen kehitystyö edistyy. Suomen lähtökohdat tavoitteen toteuttamiseksi eivät ole huonot – päinvastoin. Hyviin tuloksiin pääseminen edellyttää osittaista poisoppimista, esimerkiksi kylätoiminnan keskittymisestä pelkästään yhteisöllisiin arvoihin tai kuntahallinnon vastuusta asioissa, joita se ei enää kykene hoitamaan.

Maaseudun ja kaupungin erilainen toimintakulttuuri niin kansalaistoiminnan kuin kuntahallinnon puolella tuovat omat haasteensa yhteistyön ja työnjaon kehittelylle. Eroista ei kuitenkaan pidä tehdä erottavia tekijöitä, koska tällöin tuloksena on alueellinen eriarvoisuus demokratiassa ja paikallisessa kehittämistyössä. **Maaseudulla ja kaupungissa asuvien kansalaisten tulee olla tasa-arvoisia. Koska näin ei nyt ole, paikallisen kehittämisen neljän työmuodon yhteistyön ja työnjaon järjestelmälliselle kehittämiselle on iso tarve.**

3.2. Asukkaat

Paikallisen kehittämistoiminnan perustasona näh-

dään perinteisesti paikallinen kyläyhdistys. Kylätoiminnassa onkin keskitytty etupäässä yhteisön hyvinvointiin ja yhteisöä tukevien toimintojen kehittämiseen. Kylässä on kuitenkin kyläyhdistystäkin pienempi ja kiinteämpi kehittämisen taso: yksittäiset asukkaat ja perheet, kotitaloudet.

Olisi perusteltua kohdistaa osa paikallisesta kehittämistoiminnasta yhteisöjen ohella myös suoraan perheiden ja yksittäisten asukkaiden hyvinvoinnin edistämiseen. Kylätoiminnassa on mahdollista tuottaa nykyistä enemmän myös hyötyä suoraan asukkaalle. Rahanarvoista hyötyä tuottavia jäsenpalveluja voivat olla muun muassa jäsenten lainopillinen neuvonta, ryhmälennukset (esimerkiksi vakuutukset ja hankinnat), pientalossa asumista ja sen omistamista palvelevat toiminnot (energia- ja jätevesineuvonta, edulliset ja nopeat radonmittaukset, sähkösopimukset), teiesännöinti, yhteispellot sekä kyläavustajatoiminta. Näin asukkaat kokisivat saavansa nykyistä suuremmin myös henkilökohtaista vastiketta kuulumisestaan kylätoimintaliikkeeseen, mikä puolestaan vahvistaisi kylätoiminnan kiinnostavuutta ja asemaa yhteiskunnassa.

Jäsenpalvelujen parantuessa motivaatio liittyy henkilö/kotitalousjäseneksi paikalliseen kyläyhdistykseen todennäköisesti lisääntyä. Tämä mahdollistaisi paikallisten kyläyhdistysten jäsenmaksutulojen saamisen paremmin kuin nykyisin. Samalla kylätoiminnan ja paikallisen kehittämisen brändin vahvistaminen kävisi helpommaksi. Vertailukohtana olkoot vaikkapa Martat tai 4H, jotka yksittäistä asukasta hyödyttävine toimintoineen ovat kyenneet luomaan henkilöjäsenyydelle vahvat perusteet, ja jotka brändinsä kautta tuovat henkilöjäsenilleen lisäarvoa positiivisen mielikuvan ja vahvan identiteetin kautta.

Kylätoiminnassa tavoitteena onkin, että asukkaat yksilöinä ja kotitalouksina saavat konkreettista hyötyä kylätoiminnasta. Samalla he voivat kokea henkilökohtaista mielihyvää kuulumisestaan kylätoimintaliikkeeseen sekä jäsenyydestään omaan kyläyhdistykseen. Kylätoiminnan brändin rakentamisessa ja kirkastamisessa on runsaasti tehtävää. Yhteisöllisyyttä voidaan edistää paremmin, kun kylätoiminta pystytään nivomaan asukkaiden intresseihin ja etuihin.

Paikallistoimijoiden pitkän tähtäyksen tavoitteena on kyläläisten ja muiden paikallistoimijoiden henkilöjäsenyyteen perustuva useampiportainen valtakunnallinen liitto. Henkilöjäsenyys mobilisoi kylää korkeamman tason järjestötoimintaan ja lisää liikkeen poliittista painoarvoa.

3.3. Kylä- ja kaupunginosayhdistykset

Kuntien ja palveluorganisaatioiden tapaan kylät kokevat jatkuvaa rakennemuutosta. Sen viime vuosien ilmentymiä ovat olleet kyläyhdistysten määrän kasvu, vastaavasti epävirallisten kylätoimikuntien väheneminen, kuntakohtaisten kyläyhdistysten perustaminen etenkin kuntaliitoskunnissa sekä kirkonkylien havahtuminen vihdoon ja viimein kylätoimintaan kunnan antaman suojan rapistuessa liitosten myötä pois. Aika usein kyläyhdistyksen perustamisen yhteydessä naapurikylät yhdistyvät. Siten kylien kokonaismäärä laskee nykyisestä runsaasta 4 200:sta. **Hyvä tavoite vuodelle 2020 on kaikkien kylien organisoituminen kehitystyöhön. Kyliä ja kyläyhdistyksiä olisi tuolloin vajaa 4 000.**

Kaupunginosayhdistyksiä on pääkaupunkiseudulla noin 150. Muualla kaupunginosayhdistyksiä on lähinnä suurimmissa kaupungeissa. Myös asukas-, kotiseutu- ja omakotiyhdistykset toteuttavat aktiivista kaupunginosatoimintaa.

Tehtäviä:

- Oman toiminta-alueen kehittämistarpeiden analyysi ainakin 5 vuotta eteenpäin suunnitelmalla tai ohjelmalla.
- Naapuriyhdistyksen organisoitumisen ja työn auttaminen ja rohkaiseminen.
- Omarahoituksen järjestäminen.
- Valmisteltujen esitysten tekeminen oman alueen lähidemokratiayhteisölle / aluelautakunnalle.
- Kehittämiskohteiden suunnittelu ja toteutus omatoimisesti tai yhteistyössä yhden/usean kumppanin kanssa.
- Yhteisöllisyyttä tiivistävien tapahtumien ja toiminnan järjestäminen.

3.4. Kuntakohtaiset kyläyhdistykset ja kaupunginosayhdistysten yhteenliittymät

Kaupungissa on kunnan, seurakuntien, järjestöjen ja kansalaisliikkeiden toimintoja runsaasti. Sen sijaan monialaista ja alueperusteista järjestäytymistä on hyvin ohuesti. Näitä tarpeita ei aina edes nähdä. Tässä mielessä kaupungit ja kirkonkylät muistuttavat toisiaan. Kansalaistoiminnan ja kunnan järjestetyille yhteistyölle on myös kaupungeissa lisääntyvää tarvetta. Lisäksi kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen molemminpuolinen hyödyntäminen on vielä kesannolla. Muita perusteita kylätoiminnan ja kaupunginosatoiminnan asettamiselle rinnakkain tulevassa järjestössä ovat Leader-työn vieminen myös kaupunkien keskustoihin sekä lähidemokratian tehostaminen paikkaamaan suurenevien kuntien demokratiavajetta ja palvelutyhjiöitä. **Suomen Kylätoiminta ry / Kylä- ja kaupunginosatoiminta ry / Paikallistoimijoiden liitto / Paikallisliitto pyrkii saamaan jäsenikseen kaupunginosayhdistysten yhteenliittymät.** Niitä on vasta muutama, mutta määrä kasvaa, kun paikkaperustainen työ lisääntyy.

Tehtäviä:

- Huolehtivat oman toiminta-alueen kylien ja kaupunginosien organisoitumisesta kehittämissä työhön.
- Toteuttavat paikallisyhdistysten kanssa yhteisiä hankkeita.
- Laativat usealle vuodelle ulottuvan toimintasuunnitelman ohjaamaan työtään.
- Välittävät ja tuottavat paikallistoimintaan liittyvää informaatiota (lähteinä muun muassa SYTY, maakunnalliset ja seudulliset toimijat, kuntakohdainen toimija itse).
- Järjestävät itse tai yhdessä kunnan kanssa toiminta-alueen toimijoille koulutusta.
- Neuvottelevat asiasta riippuen lähidemokratia-yhteisöjen tai kunnan kanssa paikallistoimijoiden yhteisistä, kuntakohtaisista tarpeista ja toiveista.
- Avoin ja välitön yhteydenpito seutu- ja maakunnallisten toimijoiden kanssa.

I Paikallisen kehittämisen perusta ja lähivuosisien strategia

3. Paikallistoimijoiden tehtävät ja tavoitteet toiminnan eri tasoilla

Toiminta edellyttää päätoimisen tai ainakin osa-aikaisen kyläasiamiehen tai kaupunginosakoordinaattorin palkkaamista avustamaan paikallistoimijoita. Yhdistysten määrän ja toimintojen kasvaessa ao. toimihenkilöitä tarvitaan vuoteen 2020 mennessä 70, pääasiassa kuntien rahoittamana.

3.5. Leader-ryhmät

Leader on olemassa ihmisten kokoisille ideoille. Se on toimintaa, neuvontaa ja rahoitusta paikkakunnan parhaaksi. Leader-työlle on ominaista julkisen vallan ja kansalaistoimijoiden yhteistyö alueensa kehittämiseksi alhaalta ylöspäin. Leader-yhdistysten hallituksessa ovat yksittäiset asukkaat, alueen yhteisöt, yritykset ja järjestöt sekä alueen kunnat edustettuina tasapuolisesti ns. kolmikantaperiaatteen mukaisesti. Kolmikanta levittää tasa-arvoisesti vastuunkantoa useille hartioille ja tuottaa täsmähankkeita. Toimintatapa on poikkihallinnollinen ja sektorirajat ylittävä ja se soveltuu monenlaiseen kehittämissä työhön. Kansallinen alueiden välinen ja kansainvälinen yhteistyö ovat Leaderille ominaisia.

Leader toimii erilaisilla ja eri kokoisilla paikkakunnilla. Koko maaseudun saaminen Leaderin piiriin vei alle 7 vuotta. **Viimeistään samassa ajassa eli vuoden 2020 loppuun mennessä koko Suomi on Leaderin piirissä;** yhteisöjen kokoerot tai kaupungistumisen aste eivät saa merkitä erilaisten ja samalla yhteistyötä vaikeuttavien kehittämismetodien käyttämistä.

Leader-työn visio ja tavoitetila vuonna 2020 voidaan määrittellä seuraavasti:

Suomen Leader-ryhmien brändityö on onnistunut tavoitteessaan. Leader-ryhmät ovat yleisesti tunnettuja kehittämistoimijoita. Leader-työstä on muodostunut vetovoimainen ja helposti ymmärrettävä mielikuva. Leader-työ tunnetaan ihmisen kokoisten ideoiden toteuttajana niin maaseudulla kuin kaupungeissa, yrityksissä kuin yhdistyksissä. Leader-ryhmien strateginen osaaminen on vahvaa. Kehittämis-toiminta on nopeasti muutoksiin sopeu-

tuva. Leader on paikalliskehittämisen ykkösväline kaikissa Suomen kunnissa ja kaupungeissa. Leader on käytössä maaseuturahaston lisäksi myös rakennerahastoissa.

On aivan liian pelkistettyä tulkita kaupungeissa toimintaympäristöksi kaupunkilaisten individualistinen elämäntapa ja maaseudulla yhteisöllisyys.

Tehtäviä:

- Oman toiminta-alueen paikallisen kehittämisen strategian laatiminen.
- Kaikilla Leader-ryhmillä on yhtenä systemaattisena tehtävänäan yhteisöllisen paikallistoiminnan ja palvelujen järjestämiseen liittyvän kehittämistyön edistäminen.
- Kuntakohtaisen ja tarvittaessa kylä- tai kaupunginosakohtaisen paikallisen kehittämistyön tukeminen ja uudistaminen ohjauksella, viestinnällä ja koulutuksella tavoitteena aukoton paikallistoimijoiden verkosto vuoteen 2020 mennessä.
- Seudun toimijoiden tärkeinä pitämien teema-kohtaisten hankkeiden eteenpäin vieni yhdessä yritysten, paikallistoimijoiden, asiantuntijoiden sekä mahdollisesti naapuritoimintaryhmien ja kuntien kanssa.
- Avoin ja välitön yhteydenpito maakunnallisen kyläyhdistyksen sekä kuntakohtaisten kyläyhdistysten ja kaupunginosayhdistysten yhteenliittymien kanssa mukaan lukien yhdessä suunniteltujen toimenpiteiden toteuttaminen, esimerkiksi maaseudun ja kaupungin vaihtopäivät.

Leader-yhdistysten koko noudattaa suunnilleen entistä seututasoa. Tavoitteena on, että kunkin Leader-ryhmän alueella työskentelee vuoteen 2020 mennessä 1 - 2 päätoimista kyläasiamiestä tai kaupunginosakoordinaattoria Leaderin tai Ely-keskuksen rahoittamana. Leader-ryhmät hyödyntävät nykyistä enemmän myös EU:sta suoraan haettavia rahoituksia.

3.6. Maakunnalliset kyläyhdistykset

Maakunnallisten kyläyhdistysten rooli muuttuu tulevaisuudessa. Maakunnalliset kyläyhdistykset vastaavat jatkossa entistä enemmän kylätoimijoiden ja alueensa kolmannen sektorin kouluttamisesta kehitystyössä, omien varojen hankinnassa, kansalaistoiminnassa ja lähidemokratiassa. Samalla maakunnallisille kyläyhdistyksille avautuu mahdollisuuksia tarjota asiantuntijapalveluita mm. maaseutuvaikutusten arvioinneissa ja vastaavissa toimissa. Tämä tarkoittaa maakunnallisten kyläyhdistysten rahoituspohjan laantumista, sillä näitä asiantuntijapalveluita myydään ulkopuolisille, etenkin kunnille. Kehityskulun seuraava askel voi olla jopa kehittämisspalveluita myyvä yhteiskunnallinen yritys.

Jatkossa on pyrittävä maakunnallisten kyläyhdistysten alueiden välisiin yhteishankkeisiin, joihin tarvitaan aluehallinnon myötämielisyyttä. Tiedonkulku, vertaistuki ja hyvien käytäntöjen välittäminen tuovat lisää rohkeutta uusien asioiden kokeiluihin, samoin ne lisäävät kustannustehokkuutta; suuri määrä hyötyjä on saavutettavissa.

Maakunnallinen kyläyhdistys tarvitsee päätoimisen kyläasiamiehen, jonka tehtäviä ovat aktiivinen osallistuminen maakunnalliseen maaseutu- ja kaupunkipolitiikkaan sekä oman toiminta-alueen kylä- ja kaupunginosayhdistysten ohjaus ja koulutuksen järjestäminen. SYTY pyrkii kasvattamaan kylätoiminnan valtionapua ensi vaiheen tavoitteena maakunnallisen kyläasiamiehen päätoimisuuden saavuttaminen. Nykyinen osariippuvuus hankevaroista ei ole mitenkään perusteltua.

Tehtäviä:

- Maakunnallisena paikallisäänänenä toimiminen.
- Maakunnallisen paikallisen kehittämisen ohjelman laatiminen ja toteuttaminen yhdessä muiden maakunnallisten toimijoiden sekä Leader-ryhmien ja maakunnan kyläasiamiesten ja kaupunginosakoordinaattoreiden kanssa.
- Osallistuminen maakunnalliseen (maakuntaliitot, Ely-keskukset) maaseutu- ja kaupunkipolitiiseen valmisteluun.

- Seudullisten ja paikallisten toimijoiden kouluttaminen ja ohjaus.
- Maakunnallisten tai ylimaakunnallisten hankkeiden suunnittelu ja toteuttamiseen osallistuminen.
- Yhteydenpito maakunnan Leader-ryhmien ja Suomen Kylätoiminta ry:n kanssa. Raportointi toiminnasta SYTYlle.
- Yhteydenpito seudullisten ja paikallisten toimijoiden välillä.

3.7. Suomen Kylätoiminta ry

Paikallistoiminnan keskusjärjestö (Suomen Kylätoiminta ry / Kylä- ja kaupunginosatoiminta ry / Paikallistoimijoiden liitto / Paikallisliitto) yhdistää monialaista ja paikkaperustaista kehittämistyötä tekevien yhdistysten kunta- ja seutukohtaiset sekä maakunnalliset yhdistykset, järjestöt ja yhteenliittymät toimimaan kohti yhteisiä päämääriä ilman maaseudun ja kaupungin rajaa, kokoamaan voimia yhdessä valtakunnallisten jäsenjärjestöjen kanssa ja lisäämään valmiuksia paikalliseen kehitystyöhön ja lähidemokratiaan.

Tehtäviä:

- Toimii kylä- ja kaupunginosa- sekä Leader-työn valtakunnallisena edustajana.
- Laatii paikallisen kehittämisen valtakunnallisen ohjelman ja toteuttaa sitä monin tavoin verkostossaan.
- Suunnittelee ja toteuttaa valtakunnallisia hankkeita. Hyvillä perusteilla ja alueellisten toimijoiden kanssa sopimalla valmistele ja toteuttaa myös alueellisia kokeiluhankkeita. Levittää hankkeista saatuja käytäntöjä ja kokemuksia.
- Vastaa valtakunnallisista koulutus- ja viestintäpahtumista sekä kampanjoista ja tukee kylätoiminnan, Leader-työn ja kaupunginosatoiminnan vahvistamista.

- Neuvottelee paikallisen kehittämisen edellytyksistä ja lähidemokratian järjestämisestä poliittisten päättäjien, ministeriöiden johdon ja virkamiesten kanssa sekä työskentelee näitä tavoitteita estävien tai hankaloittavien säädösten muuttamiseksi.
- Täydentää verkostoaan puuttuvilla kaupunginosayhdistysten yhteenliittymillä, maakuntaliitoilla ja uusilla kuntakohtaisilla kyläyhdistyksillä. Jälkimmäisten varsinainen jäsenyys on maakunnallisessa kyläyhdistyksessä. Jäsenistön kattavuus saavutetaan vuoteen 2020 mennessä.

3.8. Kansainvälinen paikallinen kehittäminen

Kansainvälinen paikallinen kehittäminen ei ole riittävästi poliittisella agendalla. Euroopan unionin maaseutuohjelma on maatalouden kehittämissuunnitelma, poikkeuksena Leader, joka maaseuturahastossa koskee vain maaseutua. EU suosittaa Leaderia kaikkialle, mutta se ei pysty ohjaamaan prosessia, jolloin Leader leviää jäsenmaissa eritahtisesti niin maaseudulle kuin kaupunkien keskustoihin.

Suomi on toiminut aktiivisesti ja aloitteellisesti paikallisen kehittämisen kv-organisaatioissa niin Euroopan unionissa, OECD:ssä kuin seuraavissa kansalaistoimijoiden järjestöissä:

European Rural Alliance (ERA) ja European Rural Community Association (ERCA): ERA on vuodesta 2005 lähtien koonnut Euroopan valtakunnallisia maaseutu(rural)toimijoita työskentelemään laaja-alaisen maaseutupolitiikan eli uuden paradigman puolesta. ERCA perustettiin vuonna 2008 ja se on saattanut eurooppalaisia kylätoimijoita tietoisiksi toisistaan. ERA ja ERCA yhdistyivät vuoden 2013 ai-

kana kansalaistoimijoiden eurooppalaiseksi maaseutupoliittiseksi ääneksi ja toimijaksi, European Rural Community Alliance (ERCA). **Uudella ERCA:lla** on molempien entisten järjestöjen tehtävät.

European LEADER Association for Rural Development (ELARD): Kyseessä on Euroopan Leader-ryhmien (yli 2 300 kpl) kattojärjestö, jäsenmaita on mukana jo 22, mutta Leader-ryhmistä jäseniä on 1070. Suomen kaikki Leader-ryhmät ovat Suomen Kylätoiminta ry:n kautta ELARDin jäseniä.

Partnership for Rural Europe (PREPARE): Verkosto synnyttää, avustaa ja/tai kehittää kansalaistoimintaan perustuvia maaseutuverkostoja EU-jäsenyyttä hakevissa maissa. Kyseessä on vapaamuotoinen ryhmä, jossa toimii maaseutuasiantuntijoita useasta eri maasta.

Pohjoismainen yhteistyö – Hela Norden ska Leva (HNSL): Jäseninä ovat viisi pohjoismaata, Ahvenanmaa, Färsaaret ja Grönlanti. Toiminta on aktivoitunut vähitellen. Suomi on mukana HNSL:ssa tavoitteena kylätoiminnan aseman vahvistaminen toiminnallisesti ja poliittisesti jäsenmaissa sekä kokemusten vaihto.

Tehtäviä:

- Suomen paikallistoimijat – riippumatta toiminnan tasosta – osallistuvat aktiivisesti kansalais-toimintaa edistävään kansainväliseen järjestötyöhön sekä yhteistyötä lujittaviin kv-hankkeisiin ja -tapahtumiin. Tärkeänä yhteistyökumppanina on verkostoyksikkö.
- Suomen Kylätoiminta ry jatkaa työtään kv-jaostonsa kautta edellä mainituissa järjestöissä sekä laajentaa toimintaansa vastaavanlaisiin kaupunkijärjestöihin samalla, kun kaupunkiyhdistysten määrä SYTYn jäsenistössä kasvaa.

3.9. Lähidemokratia

Lähidemokratia on tapa, jolla kunnallishallinto ja kansalaistoiminta linkitetään toimimaan samaan päämäärään. Hallinto on metodologisesti vajavaista, kun kunnallishallinto tekee päätöksiä ja kansalaistoiminta ei voi kuin lobata omien asioidensa puolesta. Kestävämpi ja syvällisempi näkemys korostaa kansalaistoiminnan ja julkisen vallan saattamista yhteisvastuuseen. Se vaatii omat työmuotonsa, joita ei yksinomaan kunnan päätöksillä saavuteta. Toisaalta pelkästään järjestöjen päätöksillä ja /tai yhteistyöllä lähidemokratiaa ei myöskään saada.

Kasvavilta kunnilta odotetaan niiden osa-alueilla toteutettavaa lähidemokratiaa siksi, että päätöksenteko loittonee, luottamushenkilöiden määrä supistuu olennaisesti sekä asioiden ja alueiden tuntemus keskushallinnossa ohenee. Aito ja pysyvä kuntahallintoa ja kansalaistoimijoita tasapuolisesti kohteleva lähidemokratia on tarpeellista myös pienissä kunnissa. Suora demokratia ei vaaranna edustuksellista demokratiaa. Pääinvastoin se lisää edustajien toiminnan vaikuttavuutta valmistelemalla enemmän ja täsmällisempiä ratkaisuja kansalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi.

Lähidemokratian liittäminen kuntalakiin lisää valmistelun asiantuntemusta, edustuksellisen demokratian uskottavuutta, kansalaisten luottamusta vaikutusmahdollisuuksiinsa, vastuuta oman alueensa kehittämisestä sekä yksityisen rahan saamista yhteisiin tarpeisiin. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi kannattaa toimia.

Lähidemokratia on tasa-arvoinen ja molempia osapuolia hyödyttävä tapa järjestää kunnallishallinnon ja kansalaistoimijoiden yhteistyö. Tällaista yhteistyösopimusta Suomen Kylätoiminta ry / Kylä- ja kaupunginosatoiminta ry / Paikallistoimijoiden liitto / Paikallisliitto ajaa voimakkaasti.

Lähidemokratia (1), hyvinvointi ja lähipalvelut (2) sekä elinvoima ja työpaikat (3) ovat alueellisen osallistumisen osatekijöitä. Osallistumalla vaikutetaan kaikkiin myönteisesti. Osallistuminen ja osallistaminen ovat kuin kolmion sisältö, edellä mainitut tekijät ovat kolmion kärkiä. Kolmio kertoo paikallisen kehittämisen tarkoituksen: kannetaan vastuuta hyvinvoinnista, palveluista ja työpaikoista. Siten lähidemokratiakaan ei saa latistua vain vaikuttamiseen ja päätöksentekoon – kuulemisesta puhumattakaan. Toteuttamalla lähidemokratiaa rakennetaan sekä kunnan että sen kaikenkokoisten kylien elinvoimaa.

Kunta tarvitsee lähidemokratiaa työn, hyvinvoinnin ja tasapainoisen alueellisen kehityksensä vuoksi.

Jotta kansalaistoiminta ja kunnallishallinto saadaan aktiiviseen yhteistyöhön, tarvitaan asenteellisia ja toiminnallisia muutoksia. Kunnallishallinnossa on tärkeintä osittainen poisoppiminen rajoittuneesta ja rajoittavasta demokratiakäsityksestä. Kunta on keskeinen, väestövastuinen toimija alueellaan, mutta se ei suinkaan ole ainoa hyvinvoinnin ja elinvoiman rakentaja. Demokratiakaan ei toteudu yksinomaan kunnallishallinnon toimin. Edustuksellinen demokratia on kunnallishallinnon pääsääntö jatkossakin, mutta sitä täydentämään tarvitaan suoran demokratian välineitä, joilla vedetään yhteisvastuuseen toimijoita, jotka eivät kunnan organisaatioon kuulu. Näin pystytetään yhteistyötä kunnan ja kansalaistoimijoiden välille aloilla, jotka ovat molemmille yhteisiä.

Demokratia ja valta eivät ole jakosuureita. Kumpaakin voidaan lisätä. Tuloksellisimmin se tapahtuu järjestämällä kunnan keskushallinnon ja kunnan osa-alueiden toimijoiden suhde uskottavasti ja kiinteästi. Keskushallinto jatkaa edustukselliselta pohjalta ja paikallistoimijat vaikuttavat suoraan. Näin lisätään ja yhdistetään voimavaroja yhteisten tavoitteiden aikaansaamiseksi, eikä keskushallinto menetä mitään. Alueperustainen kattava lähidemokratia on tehokas lisä paikallisen kehittämisen arsenaaliin. Lisäksi voi olla kapeampia, väestöryhmiin perustuvia lähidemokratian muotoja, ikäihmisten neuvostoja, nuorisoneuvostoja jne.

Kansalaistoiminnan suurin haaste yhteistyön rakentamisessa on tavoitteiden asettaminen riittävän korkealle. Kunnan tavoitteet johtavat toiminnan jäykköitymiseen. Tavoitteiden ja tulosten vuorovaikutus lujittaa prosessia. Kunnallishallinnon ja kansalaistoiminnan suhteen järjestäminen nostaa kansalaisten tavoitteita, tulokset paranevat ja alueellinen eriarvoisuus vähenee. Kylien elinvoiman tämänhetkinen kirjavuus ei ole lähidemokratian järjestämisen este.

Kun työtavat kehittyvät, tämän ohjelman mukainen neljän työmuodon jako saattaa muuntua ennen pitkää. **Lähivuosina kylätoiminta, kaupunginosatoiminta ja Leader muodostavat tehokkaan syöttöalustan lähidemokratian onnistumiselle. Mainitut kolme elementtiä ovat välttämättömiä lähidemokratian onnistumisen takaajia, mutta pelkästään niiden varaan lähidemokratiaa ei voi rakentaa.**

Suomalaisesta maaseutuyrityksestä toimitetaan painomateriaaleja maailmalle.

4. Työmuotojen kehittäminen

4.1. Kylätoiminta

1) Kylätoiminnan valtionapu kytketään toiminnan sisällön laajentamiseen ja syventämiseen. Valtio (TEM) ja Suomen Kylätoiminta ry sopivat vuosittain tehtävistä. Toisessa vaakakupissa on kylätoiminnan valtionavun asteittainen lisääminen (400 000 euroa/v). (TEM, SYTY)

Kylien yhteiskunnallisen vastuun kasvu ja sen vaatima organisoituminen sekä toiminnan lisääntyminen ovat peruste valtionavun kasvattamiselle. Miljoonan euron vuositaso ei luo riittävästi vakautta hankevarojen ja omien varojen hankkimiseen. Valtionapu on vain kaksi prosenttia kylätoiminnan koko volyyminä. Lisääntyvä valtionapu ja kylätoiminnan yhteiskunnallisten tehtävien ja vastuun kasvu kytkeytyvät toisiinsa. Valtiolla hyötysuhde on erittäin hyvä. Ehdotettu menettely mobilisoi kansalaisaktiivisuutta, lisää yksityistä rahoitusta ja työpanosta yhteisiin tarpeisiin sekä huolehtii monista välttämättömistä paikallispalveluista, jotka pitävät yllä elämänlaatua ja/tai joista aiemmat toteuttajat, yksityiset tai julkiset, ovat joutuneet luopumaan. Valtionavun lisäys mobilisoi moninkertaisen lisäyksen kehittämistöimiin.

Valtion ja SYTYn puitesopimuksessa määritetään kunakin toimintavuonna toteutettavat tehtävät ja niiden toteuttajat. Sopimisen onnistuminen edellyttää osapuolien yhteistä monivuotista arviointiryhmää ja asteittain kohoavan valtionavun suuntaamista vähitellen ja lisääntyvästi tehtävien perusteella.

Kylätoiminta ja Leader-toiminta ovat monialaista paikallista aktiivisuutta vaativassa yhteiskunnassa työtapoja, jotka yhdistävät julkisen vallan ja kansalaistoimijoiden intressit ja toimet samaan suuntaan, joskin metodien luonteesta johtuen eri tavalla. Molemmat toimintatavat vastaavat hyvin jo kahden hallitusohjelman linjauksiin julkisen vallan ja kansalaistoiminnan yhteistyön kehittämisestä. Molempia työtapoja on myös määrätietoisesti kehitetty vastaamaan vaativiin haasteisiin.

2) Vapaaehtoistoiminnan kehittämiseksi järjestetään yhteistä koulutusta. (Opintokeskukset MSL ja SSC, maakunnalliset kyläyhdistykset, kotiseutuyhdistykset, seurakunnat)

Kylät ja yhdistykset kaipaavat uusia, nuoria toimijoita mukaan vapaaehtoisiksi ja talkoolaisiksi. Tämä edellyttää yhdistysten toimintatapojen uudistamista vastaamaan nuorten ja työikäisten aikuisten tapoja ottaa osaa toimintaan. Toiminnan innostavuutta ja kiinnostavuutta heidän näkökulmastaan parannetaan.

3) Maakunnalliset kyläyhdistykset vahvistavat rooliaan maakunnallisena maaseutuäänänenä ja vievät paikkaperustaisen toiminnan maakunnalliseen suunnittelu- ja kehittämistyöhön. (Maakunnalliset kyläyhdistykset, Leader-ryhmät, Ely-keskukset, maakuntaliitot, neuvonta- ja yrittäjäjärjestöt)

Toteutuminen edellyttää maakunnallisten järjestöjen ja toimijoiden yhteistyöverkoston vahvistamista. Yhteiset kannanotot painavat enemmän. Paikkaperustaisuuden vahvistaminen on välttämättömyys niin maaseu-

4. Työmuotojen kehittäminen

dulla kuin kaupungeissa. Painotus ei vielä näy riittävästi maakuntaliittojen ja Ely-keskusten ohjelmatyössä. Paikkaperustaisuuden vahvistamiseksi tarvitaan pysyviä yhteistyörakenteita paikallistoimijoiden ja aluehallinnon välille. Satunnainen kuuleminen ei riitä. Asiassa on edistytty, mutta edelleen maakuntien väliset erot paikallisen kehitystyön arvostamisessa ja huomioon ottamisessa ovat aivan liian suuret, eivätkä ne aiheudu alueen ominaislaadusta.

4.2. Kaupunginosatoiminta

4) Kaupunginosatoimintaa vahvistetaan paikallistoimijoiden yhteistyöllä, yhteenliittymiä perustamalla ja ottamalla Leader-metodi käyttöön myös suurimpien kaupunkien keskustoissa. (Kaupunginosayhdistykset, suurimmat kaupungit, Leader-ryhmät, maakunnalliset kyläyhdistykset)

Kaupunginosayhdistysten yhteenliittymät, esimerkiksi Helka ry, ovat uusi toimijaryhmä SYTYn verkostossa. Kaupunginosayhdistysten tarpeisiin soveltuvia toiminnan ja yhteistyön muotoja kehitellään ja harjoitellaan vähitellen, yhteistyössä maaseudun toimijoiden kanssa.

Välittävä taho tai organisaatio tarvitaan antamaan jatkuvaa tukea hanketyöhön sekä koordinoimaan kaupunginlaajuisia kehittämistä. Kaupungeissa tukea tarvitaan mm. joukkoistamisen työkaluihin (sähköiset alustat/osallistava työskentely), viestintään sekä perushankeprosessiin (hankkeistaminen, neuvonta, seuranta). Kehittämissuunnitelmien ja hankeideoiden priorisointi ja päätöksenteko pidetään paikallistason kehittämisryhmillä, kolmikantaperiaatetta noudattaen maaseudun tapaan.

Kaupunginosien kehittämistyössä luonnollinen koordinoititaho on monialainen kaupunginosayhdistys. Tällaista roolia ovat aktiivisimmat kaupunginosayhdistykset jo olleet ottamassa. Leader-toiminta sopii erityisen hyvin kaupunginosatyöhön. Sen avulla voidaan kanavoida valtakunnallista ja kaupunkien omaa varojen hankintaa. Leader-toimintaa ollaan käynnistämässä Helsingissä Helka ry:n koordinoimana ja monissa kaupungeissa niiden reuna-alueilla jo toimivan Leader-yhdistyksen kautta.

5) Kaupungeissa varaudutaan lähivuosien nouseviin teemoihin, joita ovat ns. tekemisen demokratia, jota varsinkin nuoret toteuttavat, lähiruoka ja itse tuotettu ruoka, energiantuotanto, hoivapalvelut ja matkailu. (Kaupunginosayhdistykset, maaseudun eri toimijat)

Teemat antavat hyviä edellytyksiä yhteistyöhön maaseudun toimijoiden kanssa. Kaupungeissa on odotettavissa, että nuorten luomat yhteisöllisyyden muodot, kuten sosiaalisen median kautta tapahtuva, syttyvä ja sammuva, tapahtumallisuutta ja elämyksellisyyttä korostava suuntaus, tulevat vahvistamaan lähitulevaisuudessa. Kaupunginosayhdistysten toiminta ja sen hallinnointi saa myös uusia muotoja: se kevenee ja hajautuu (muun muassa joukkoistavan asiakirjojen laadinnan yleistyessä). Tällaisiin kehitystrendeihin ja konkreettisiin teemoihin tulee varautua, jotta paikalliskehittäminen on jatkossakin houkuttelevaa ja mahdollisimman joustavaa kaikenlaisille uudentyyppisille paikallisille verkostoille.

4.3. Leader-työ

6) **Yhteisölläinen Leader-toimintatapa otetaan käyttöön koko maassa ohjelmakaudella 2014 -2020.** (TEM, MMM, Leader-yhdistykset, kaupunginosien yhteenliittymät, suurimmat kaupungit)

Leader-metodin levittäminen koko maahan edellyttää monirahastoisuutta ja ennen kaikkea Leader-yhdistysten ja kaupunkien sopimusta Leader-metodin käyttöönotosta kolmikantaisesti. Kunnan roolina on Leaderin hallintoon osallistuminen, osarahoitus (13 %) ja oman asiantuntemuksen tuominen paikkaperustaiseen kehittämistyöhön.

Ohjelmakaudella 2007-2013 noin 30 suurimman kaupungin keskusta-alueet ja samalla noin 2.9 miljoonaa asukasta olivat vielä Leader-metodin ulkopuolella. Useimmat alueet tulevat keskustoihin rajautuneiden toimintaryhmien toiminta-alueiksi Leader-yhdistysten laatimien strategioiden perusteella. Prosessi ja neuvottelut etenevät. Suomeen tarvitaan joitakin pelkästään kaupunkimaisilla alueilla toimivia Leader-yhdistyksiä suurimpiin kaupunkikeskustoihin. Helka on käynnistänyt jo prosessin Helsingissä. Tässä ei ole mitään uutta, sillä Suomi sovelsi muutamissa kaupunginosissa (Helsinki, Vantaa, Joensuu) toimintaideaan Leaderin kaltaista Urban-ohjelmaa jo 1990-luvun loppupuolella, tosin pelkästään kaupunkien hallinnon kautta. Se eliminoi kansalaistoimijoiden vaikutusmahdollisuudet. Nyt on tilaisuus uuteen alkuun.

7) **Leader-metodin monimuotoisuutta kehitetään sekä julkisen vallan että toimijoiden työnä.** (MMM, TEM, maaseutuvirasto, Leader-ryhmät, SYTY, kaupunginosayhdistysten yhteenliittymät, kaupungit)

Keinoina ovat kokeilut, mikä edellyttää sääntöjen kirjoittamisen kokeiluja mahdollistaviksi, sähköinen asiointi, toimintarahaa käsittely mahdollisimman yksinkertaisesti, maksatuskäytäntöjen yhdenmukaistaminen ja pelkistäminen sekä Leader-ryhmien yhteistyön ja työnjaon edelleen kehittäminen.

Leader-työ on osoittautunut tehokkaaksi täsmärahoitukseksi. Niin kutsutusta toimintarahasta (14-20 % julkisesta rahoituksesta) on hallinnon kuluja selvitysten mukaan vain 5 %-yksikköä. Pääosa toimintarahasta kuluu hankkeiden suunnitteluun, tiedottamiseen ja toimijoiden neuvontaan eli juuri siihen, mitä kehittämistyössä tarvitaan, mitä varten Leader on otettu käyttöön ja minkä vuoksi se on alkanut laajeta koko Eurooppaan. Se on olennainen Leaderin lisäarvo hanketoiminnan muihin menettelytapoihin verrattuna. Leader-yhdistyksen on tärkeää havaita, että se on paikallinen kehittämissyhdystys, jolla voi olla monenlaisia kehittämistehtäviä ja rahoitusta, ei vain Leaderiin kuuluvaa yrityksille ja yhteisöille tarkoitettua hanketoimintaa.

Kaupungissa Leaderin kehittämiseen tulee luoda joustava ja selkeä toimintatapa, maaseudun kokemuksia hyödyntäen. Alueelliset kehittämissuunnitelmat on syytä koota joukkoistamalla, sekä sähköisiä alustoja että kasvokkaisia alue-tms. foorumeita hyväksi käyttäen. Näin varmistetaan alueen tarpeille ja hankeideoille laaja pohja, hyväksyntä ja läpinäkyvyys. Toimintamuoto lisää automaattisesti lähidemokratiaa, kun kaikki alueen toimijat kutsutaan mukaan ja heille tarjotaan jatkuva mahdollisuus osallistua paikalliseen kehittämissuunnitelmaan.

8) **Toiminnan vahvistamisen ja toiminta-alueiden laajentamisen vuoksi Leader-ryhmien kokonaisrahoitusta lisätään ja rahoituksen rakennetta monipuolistetaan.** (MMM, TEM)

Suomen Leader-rahoitus on Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman kokonaisrahoituksesta Euroopan pienimpiä (vain 3.7 %). Euroopassa on lukuisia alueita, joissa vastaava osuus on yli 10 prosenttia. EU:n jäsenmaiden välillä on myös suhtautumiseroja ryhmäkohtaiseen rahoitukseen, samoin ryhmien väestömäärät vaihtelevat. Suomi on tälläkin mittarilla pienen rahoituksen puoliskossa.

"Leader-työ on osoittautunut tehokkaaksi täsmärahoitukseksi. Pääosa toimintarahasta kuluu hankkeiden suunnitteluun, tiedottamiseen ja toimijoiden neuvontaan eli juuri siihen, mitä kehittämistyössä tarvitaan"

Kaudelle 2007-2013 Suomen Leader-ryhmät tavoittelivat 320 miljoonaa euroa julkista rahaa, mikä soveltui myös tulevan kauden maaseuturahasto-tavoitteeksi. Tulos oli tuolloin 252,7 Meuroa. Tämän päälle tuli aiempien ohjelmakausien tapaan noin kolmannes yksityistä rahaa ja talkootyötä eli Leaderin kokonaisrahoitus oli kaudella 2007 - 2013 noin 380 Meuroa. Kaudella 2014 - 2020 julkinen rahoitus on 300 Meuroa, jolloin kokonaisrahoitus on 450-460 Meuroa. Luvut merkitsevät eurooppalaisittain pientä liikeyhdystä parempaan.

Sosiaalirahaston ja varsinkin aluerahaston varat Leaderiin jääneet vähäisiksi kaudella 2014-2020 rahastojen varojen olennaisen vähenemisen vuoksi. Pääasia on, että Leader-metodi saadaan kaikkialla käynnistetyksi ja työtavan edellyttämä organisoituminen tehdyksi myös suurimpien kaupunkien keskusta-alueilla. On loogista, että Leader monialaisena ja erityyppisille alueille soveltuvana metodina voi käyttää kaikkia EU:n rahastoja ja monenlaisia suomalaisia euroja ohi EU:n vastinrahoituksen. Näin alueellisen kehittämistyön paikkaperustaisuus vahvistuu ja maaseudun ja kaupungin raja poistuu tai olennaisesti helpottuu käytännön kehittämistyössä.

9) **Leader-yhdistykset myötävaikuttavat aukottoman paikallistoimijoiden verkoston rakentamiseen.** (Leader-yhdistykset, verkostoyksikkö)

Mitä aukottomampi ja yhteistyökykyisempi paikallisyhdistysten verkosto on, sitä tehokkaammin pystytään toteuttamaan koulutusta, tiedotusta ja monia kehittämishankkeita. Leader-ryhmät tarvitsevat tässä työssä 1-2 seudullista kyläasiamiestä tai kaupunginosakoordinaattoria. He ovat omalla toiminta-alueellaan verkonkutojia ja linkkejä. Toiminnasta on jo erittäin hyviä kokemuksia.

4.4. Lähidemokratia

10) Lähidemokratia määritetään uskottavasti ja kuntia sitovasti uudessa kuntalaissa. (Eduskunta, VM, Suomen Kuntaliitto)

Määrittelyyn sisältyvät ne lähipalvelut ja kehittämistehtävät, jotka valmistellaan tai päätetään lähidemokratiassa. Kunnat voivat omilla johtosäännöillään täsmentää tehtäväjakoja alueensa olosuhteet huomioon ottaviksi. Näin kunnallishallinto ja kansalaistoiminta asetetaan samalle viivalle, sillä samoja tavoitteita ne kumpikin ajavat. Voimia kootaan ja tuloksia parannetaan. Jokaisessa kunnassa on kylä-, asukas- ja yhdistysasioiden yhteyshenkilö kansalaistoiminnan tukena.

Tutkimusten ja kokemusten perusteella toimiva lähidemokratia edellyttää seuraavia toimenpiteitä:

Laajenevat ja monipuolistuvat kunnat jaetaan osa-alueisiin. Pientä kuntaa ei tarvitse jakaa, mutta lähidemokratia on järjestettävä ehdot täyttävällä tavalla. Kunta kokonaisuudessaan toimii perinteisen edustuksellisen demokratian ja poliittisen päätöksenteon varassa, mutta osa-alueilla asiat valmistellaan paikallisesti ja alueen yhdistyksiin tukeutuen. Siten aluelautakunnat, kunnan sisäiset lähidemokratiayhteisöt kootaan paikallistoimijoista ja kunnanvaltuusto hyväksyy ne. Kaikkien etu on, että kansalaisten aktiivisuus saadaan yhteiseen käyttöön. Samalla monet väestö- ja toimijaryhmät, esim. nuoret, saavat suoran kanavan ja kumppanin kuntahallintoon. Ilman paikallistoimijoiden huomioon ottamista kansalaistoimijoiden aktiivisuutta on vaikea lisätä eikä kunnan ja yhdistysten tavoitteiden ja toimien samansuuntaisuutta saavuteta, jolloin tulokset jäävät laihoiksi.

Kuntalaissa määritetään osa-alueiden lähipalveluihin liittyvät tehtävät, mutta kuntakohtaisesti ne hallintosäännöllä täsmennetään alueiden tarpeiden mukaisiksi. Tehtävät ovat osin aivan muita kuin edustuksellisen demokratian nykyiset tehtävät eli vallan uusjaosta ei ole kysymys. Sen sijaan valtaa ja demokratiaa lisätään kehittämistoimien laajenemisen ja paranevan asioiden valmistelun kautta. Kunnan osa-alueille määritetään tehtävät ja niihin kytkeytyvät kunnan määrärahat. Tämän lisäksi osa-alue toimijat voivat käyttää monenlaisia kehittämismäärärahoja, koska niillä on oman alueensa kehittämistehtävä. Useiden satojen tuhansien eurojen määräraha vuodessa on lähidemokratiayhteisön käytössä. Menettelyllä yhdistetään kansalaistoimijoiden ja kunnan yhteinen intressi kehittää aluetta.

Lähidemokratia perustuu luottamukseen ja pysyvyyteen. Kun edustuksellinen ja suora demokratia nivotaan toisiinsa, ei tapahdu törmäystä, vaan täydentymistä. Välttämättömien palvelujen järjestäminen vaatii niin kunnan, yritysten kuin yhdistystenkin toimia.

11) Kylä- ja kaupunginosatoiminta sekä Leader-työ myötävaikuttavat toimivan lähidemokratian aikaansaamiseen kuntiin. Ne toimivat asioiden ja hankkeiden syöttöalustana ja osatoteuttajina yhteistyössä kunnan kanssa. (Kylä- ja kaupunginosatoimijat kaikilla tasoilla, Leader-ryhmät, kunnat)

Lähidemokratia ei ole vain kuulemisen tai vaikuttamisen metodi, vaan työn ja toimeentulon sekä palvelujen ja hyvinvoinnin järjestämisen tapa. Tätä tosiasiaa ei Suomessa vielä laajemmin ymmärretä. Esimerkkeinä ovat ne kymmenet lähidemokratian järjestämisen, nk. ”kuulemisen mallit”, joilla käytännössä ei ole järjestetty mitään: ei tehtäviä, ei pysyvyyttä, ei rahaa! Niitä onkin paljon lopetettu.

Lähidemokratiayhteisöt ovat voimakkaita paikalliskehittäjiä, joilla on saumaton yhteistyö kylä- ja Leader-yhdistyksiin sekä muihin paikalliskehityksestä huolta kantaviin yhdistyksiin. Tämä on olennaista. Ehdotusten, vaatimusten ja ratkaisujen ongelmaton kulku alhaalta ylöspäin on demokratiaa parhaimmillaan. Paikallistoiminnan organisoituminen on tärkeää ja samalla se kertoo, miten toimitaan. Aitoa tekemisen demokratiaa ei tavoiteta kunnan sisäisin ratkaisuin, vaan toimivan yhteistyön rakentamisella kunnallishallinnon ja kan-

II Paikallisen kehittämisen toimenpiteet

4. Työmuotojen kehittäminen

salaistoimijoiden välille. Kylä- ja kaupunginosatoiminta, muut paikalliskehittäjät sekä Leader-työ toimivat syöttöalustana eli nostavat esiin ja osaltaan valmistelevat ao. toimielimissä käsiteltäviä asioita. Kunta tarvitsee paikalliskehittäjiään, ovathan he myös monen asian toteuttajia.

12) Laaditaan kuntakohtaiset yhteistyö- ja osallisuusohjelmat eli kunnan ja yhdistysten, kylien, seurakunnan ja asukkaiden yhteistyösuunnitelmat. (Kunnat, seurakunnat, paikallisyhteisöt)

Maakunnalliset kyläyhdistykset opettelevat vetämään yhteistyöprosesseja, joilla tähdätään em. suunnitelmien kokoamiseen. Maaseudun kolmannen sektorin toimijoilla on runsaasti yhteisiä intressejä. Kuntakohtaisen yhteistyö- ja osallisuusohjelman painoarvo on suurempi kuin yksittäisten yhdistysten. Toimijoiden on löydettävä toisensa aiempaa paremmin. Yhteistyösuunnitelmalla kytketään alueen kansalaistoiminta kunnan elinvoimaisuuden vahvistamiseen ja lähidemokratian syventämiseen. Yhteistyösuunnitelma tukee erinomaisesti kuntien hyvinvointikertomusten laatimista. Toiminnasta on jo hyviä kokemuksia.

”Kunta kokonaisuudessaan toimii perinteisen edustuksellisen demokratian ja poliittisen päätöksenteon varassa, mutta osa-alueilla asiat valmistellaan paikallisesti ja alueen yhdistyksiin tukeutuen”

5. Toimintavalmiuksien kohentaminen

5.1. Paikallistoimijoiden koulutus

13) Maakunnalliset kyläyhdistykset, Leader-ryhmät ja Suomen Kylätoiminta ry tuottavat yhteistyössä ajan-kohtaista koulutusta maakunnan kylä- ja kaupunginosatoimijoille. (Maakunnalliset kyläyhdistykset, Leader-ryhmät, SYTY, seudulliset/kuntakohtaiset kyläasiamiehet, MSL, SSC, Kuntaliitto)

Yhteistyössä opintokeskusten kanssa luodaan koulutuksille yhtenäinen sisältö. Perustoimijat tarvitsevat tietoa muun muassa yhdistystoimijan vastuista ja oikeuksista, hanketoiminnasta ja työllistämisestä sekä lähidemokratiasta. Maakunnan kyläyhdistysten hallituksiin valittaville toimitetaan tietopaketti, joka perustiedon lisäksi sisältää tietoa työnantajana toimimisesta. Koulutusta järjestetään luottamus- ja toimihenkilöille yhdessä ja erikseen. Olennaista on pohtia, mitä toteutetaan ja päätetään paikallisesti. Myös verkkokurssi voi olla yksi ratkaisu.

Lähidemokratian eteneminen ei edisty ”malleilla”, vaan aidon kumppanuuden oivaltamisella. Kuntien päättäjät eivät menetä valtaansa ”alistumalla lähidemokratiaan”, vaan saavat paremmin valmisteltuja esityksiä. Paikalliset kansalaistoimijat puolestaan aktivoituvat luottamuksesta. Tarvitaan kuitenkin valmennusta, jotta edellä mainitut itseäänselvyydet kypsyvät kansalais- ja kuntatoimijoiden aktiiviseen hallintaan.

14) Kyläasiamiesten ja kaupunginosakoordinaattoreiden työtehtävistä, toimenkuvasta, työoloista, vastuista ja koulutuksesta laaditaan yhtenäinen suositus sekä järjestetään valmennusta erityyppisten kylä- ja kaupunginosasuunnitelmien toteutustapoihin ja ohjaamiseen. (SYTY, maakunnalliset kyläyhdistykset, Leader-yhdistykset, kyläasiamiehet, kaupunginosakoordinaattorit)

Kyläasiamiesten työnantajat ovat määritelleet työtehtävät ja toimenkuvat hyvin kirjavasti. Kaivataan yhteistä suositusta siitä, kuinka asioista sovitaan. Suositus ja yhtenäiset ehdot tulevat tarpeeseen tavoiteltaessa toimihenkilöiden pysyvyyttä ja toiminnan lisäämistä seutu- ja kuntatasolla. Täsmäkoulutusta kaipaavat etenkin uudet, vasta aloittaneet kyläasiamiehet ja kaupunginosakoordinaattorit. Oma-aloitteista mentoritoimintaa kannattaa lähteä järjestämään.

Paikallinen osaaminen ja käytettävissä olevien hankkeiden resurssit vaikuttavat suuresti kylä- ja kaupunginosasuunnitelmien määrään ja tasoon. Itse suunnitteluprosessi hyvin toteutettuna on osallistava ja kiinnostava. Metodina kyläsuunnittelu istuu taajama- ja kaupunkialueille. Taulukko- ja esitemalliset suunnitelmat ovat helposti keskenään vertailtavissa, tavoitteet ja toimenpiteet ovat selkeästi löydettävissä. Suunnitelma on kohtuullisen vaivattomasti toteutettava, edullinen, helposti päivitettävä ja monikäyttöinen, sen avulla otetaan kantaa kunnan suuntaan, markkinoidaan kylää ja se toimii myös omana muistilistana.

Työnantajina toimivien yhdistysten kannattaa ottaa aiempaa enemmän vastuuta paikalliskehittäjien ammatillisista valmiuksista ja aseman turvaamisesta yhdessä opintokeskusten kanssa. Maaseudun kehittämisen erikoisammattitutkinto tarjoaa henkilökohtaisen mahdollisuuden pätevyyden kohottamiseen.

II Paikallisen kehittämisen toimenpiteet

5. Toimintavalmiuksien kohentaminen

5.2. Oma varainhankinta

Vaikka valtionapu nousisi, joutuvat kylät edelleen pääosan rahantarpeestaan kattamaan epävarmoilla, määräraikaisilla hankkeilla ja vapaaehtoistyöllä sekä useilla omarahoitusmuodoilla. Kylätoiminta rakentaa kaikilla tasoillaan omarahoitusta nykyistä merkittävämmäksi osaksi paikallisen kehittämisen kokonaisrahoitusta. Onnistuminen edellyttää tahtotilan lujittamista, hyviin esimerkkeihin perehtymistä ja malliksi ottamista sekä ”varainhankintapersoonien” tärkeyden tunnustamista.

15) Maakunnallisten kyläyhdistysten toimintaa kehitetään välittäjäorganisaatiomaiseksi siten, että ne voivat harjoittaa ja mallintaa liiketoiminta-/varainhankintamuotoja edelleen kyläyhdistyksille sekä kouluttaa näissä asioissa ja ottaa tästä oman toimintansa mahdollistavan provision. (Maakunnalliset kyläyhdistykset yhteistyössä SYTYn kanssa)

Maakunnalliset kyläyhdistykset ottavat entistä vahvemman roolin eduntekijöinä ja takaavat näin itsenäisiä toimintaresurssejaan. Kylätoimijoiden verkoston alueellinen ulottuvuus, neutraalisuus, asiantuntijuus ja toiminnan monialaisuus nousevat yhä useammin vahvuudeksi niin toiminnassa kuin varainhankinnassa.

16) Kylä- ja kaupunginosayhdistykset järjestävät omien varojen hankinnan säännölliseksi. (Kyläyhdistykset, kaupunginosayhdistykset)

Aktiivisten kylien hyvistä esimerkeistä otetaan oppia. Yksittäiselle kylälle mahdollisia varainhankintakeinoja ovat muun muassa yhteisten tilojen tai koneiden vuokraustoiminta, ylijäämätarvikkeiden (koneet, työkalut, vaatteet) myyntitilaisuudet, kyläjuhlat arvontoihin, lahjoitukset ja testamentit. Kaikki kylät eivät voi pyörittää kesäteatteria, mutta jatkuva omien varojen keruu on järjestettävissä kohtuullisin välin, vaikka naapurikylän kanssa yhteistyössä.

17) SYTY koostaa oppaan paikallisen kehittämisen omarahoituksen muodoista ml. muun muassa jäsenmaksut, kylätalon käyttö, kyläosuustoiminta, kylärytys -liikemerkki. (SYTY, eri tasojen toimijat)

Opas tarjoaa vaihtoehtoja ja niiden perusteita hankkia omia varoja kylä- ja asukastoiminnan eri tasoilla. Keinoja on paljon, mutta ne vaihtelevat eri tasoilla. Asiaa valmisteleva työryhmä on asetettu.

Kyläyhdistystasolla jäsenmaksujen kerääminen on helpompaa, kun se tapahtuu yhtenäisellä käytännöllä koko maassa. Jäsenmaksuista kertynyttä rahoitusta on mahdollista käyttää moniin hyödyllisiin tarkoituksiin, mm. kylien asukkaille merkityksellisten hankkeiden omarahoitukseen, jolloin hanketoiminnan volyymin ja vaikuttavuutta voidaan kasvattaa. Kehitetään jäsenetuksia, jotka tuottavat rahanarvoista vastinetta kyläyhdistysten jäsenmaksun maksaneille kotitalouksille (esimerkiksi määritelyjen teemojen lakineuvonta, energianeuvonta, kyläaputoiminta, rakennusneuvonta, jäsenlehti, hankintojen jäsenalennukset jne.). Tämä edesauttaa kylätoimintaliikkeen siirtymistä kohti yhtenäistä jäsenmaksukäytäntöä muiden maanlaajuisten järjestöjen tavoin.

5.3. Paikallistoimijoiden organisoituminen

18) Kylätoimikunnat ja muut alueperustaista työtä tekevät epäviralliset yhteisöt muutetaan tai yhdistetään vuoteen 2020 mennessä kyläyhdistyksiksi tai -osuuskunniksi. (Kylätoimikunnat, maakunnalliset kyläyhdistykset, kuntakohtaiset kyläyhdistykset, Leader-ryhmät)

Paikallistoimijoiden lisääntyvä vastuunotto lähipalveluista ja oman alueen kehittämisestä edellyttää paranevia valmiuksia, joista yksi on tavoitetietoinen organisoituminen. Prosessi on kestänyt jo 18 vuotta ja tuloksenakin on ollut yli 2 600 uutta kyläyhdistystä, mutta vielä on maakuntia, joissa kylätoimijoiden järjestäytymisaste on alhainen. Kattavan monialaisen verkon saavuttaminen seuraavalla ohjelmakaudella on mahdollista, mutta se edellyttää jatkuvaa huomion kiinnittämistä asiaan. Kylätoiminnan talouden kierrättäminen toisen paikallisyhdistyksen kautta syö uskottavuutta toiminnan kaikilla tasoilla. Kyliä tai kaupunginosia, joissa ei ole paikalliskehityksen vastuuyhdistystä, ei vuonna 2021 saisi enää olla.

19) Kuntakohtaisten kyläyhdistysten ja kaupunginosayhdistysten yhteenliittymien perustamista jatketaan. (Maakunnalliset kyläyhdistykset, Leader-yhdistykset, kylä- ja kaupunginosayhdistykset, SYTY, kunnat)

On monia asioita, joita paikallistoimijat voivat toteuttaa vaivattomammin ja vähemmän kuluin yhdessä, esimerkiksi kuntakohtaisesti. Tällaisia ovat muun muassa tiedotus, koulutus ja monissa teemoissa yhteistyönä toteutettavat kehittämishankkeet. Kun kuntaan saadaan toimiva lähidemokratia, kuntakohtaiselle kyläyhdistykselle tulee tärkeä rooli lähidemokratiaa toteuttavien toimien valmistelijana. Jo ennen sitä kuntakohtainen kylä- ja kaupunginosayhdistys voi yhtenä toimijana olla lisäämässä kunnan ja paikallisyhdistysten tiedonvälitystä ja yhteistyötä. Kuntakohtainen yhdistys pystyy toiminnallaan myös vähentämään paikallisyhdistysten välisiä valmius- ja aktiviteetti-eroja.

20) Suomen Kylätoiminta ry / Kylä- ja kaupunginosatoiminta ry / Paikallistoiminnan liitto / Paikallisiitto lisää ohjaus- ja tukitoimintaansa koskien paikallistoimijoiden tiivistyvää organisoitumista, yhteistyötä muiden järjestöjen kanssa sekä toiminnan sisältöteemojen haltuunottoa. (SYTY yhteistyössä maakunnallisten kyläyhdistysten ja Leader-ryhmien kanssa)

Paikallisyhdistykset kuuluvat kuntakohtaisiin, seudullisiin ja maakunnallisiin yhdistyksiin. Sen sijaan kuntakohtaiset kyläyhdistykset ja kaupunginosayhdistysten yhteenliittymät voisivat tiedonkulun ja vaikuttamisen kohentamiseksi kuulua lisäksi valtakunnalliseen järjestöön. Maakuntaliitot ovat myös tervetulleita SYTYn jäseniksi. Tällä hetkellä niitä on mukana jo kahdeksan. SYTY varautuu muuttamaan sääntöjään ja nimeään, kun uusia jäseniä tulee ja jäsenistön rakenne muuttuu.

Tiivistyvän organisoitumisen ohella SYTY korostaa avointa ja monipuolista yhteistyötä muiden järjestöjen kanssa. Kumppanit vaihtelevat teeman ja alueen mukaan, ja niitä on runsaasti. SYTY ei suinkaan ole ainoa paikalliskehittäjä, mutta kylä- ja kaupunginosatoiminnan sekä Leader-työn suhteellinen merkitys on kasvanut ja jatkaa kasvuaan.

SYTY lisää tiedotuksen, koulutuksen ja hanketoiminnan avulla yhteistä osaamista paikallistoimijoille muun muassa yhteisöllisyyden vahvistamisessa ja kylälätojen käytössä, energian tuotannossa, kylien liiketoiminnassa, paikallisinovaatioissa, kyläavustajatoiminnassa, lähipalveluissa, nuorten huomioon ottamisessa, turvallisuuskysymyksissä, liikunta- ja kulttuuriaktiviteeteissa, laajakaistan rakentamisessa, jätevesineuvonnassa ja ympäristön kunnostamisessa. Lisääntyvä vastuunotto ja toiminta näissä teemoissa avaa mahdollisuuksia myös omarahoituksen hankkimiseen.

”Tiivistyvän organisoitumisen ohella SYTY korostaa avointa ja monipuolista yhteistyötä muiden järjestöjen kanssa”

5.4. Julkisuuskuva ja näkyminen

21) Kylätoiminnan ja Leader-työn viestintää suunnitellaan yhdessä. SYTY julkaisee lehteä ja laatii tiedotteita, joita maakunnalliset kyläyhdistykset ja Leader-ryhmät levittävät eteenpäin. Asiasta riippuen sama toteutuu toisin päin. (SYTY, maakunnalliset kyläyhdistykset, Leader-ryhmät, verkostoyksikkö)

Suomen Kylätoiminta ry:n suora kontaktointi kyliin ei vielä toimi, koska jatkuva yhteystietojen muuttuminen on hankalasti hallittavaa maakuntatasollakin. Luodaan yhteiseen tiedotukseen toimintatapa, jota kaikki sitoutuvat noudattamaan. Maakunnan paikallistoimijat jatkavat ja kehittävät tiedotusyhteistyötään yhdessä tai toisen maakunnan kanssa. Toiminnasta on paljon erinomaisia tuloksia. Kehitetään paikallistoimijoiden yhteistä lehteä suuntaan, jossa on valtakunnallinen osa ja toinen puoli on paikallista asiaa. Jäsenlehden levikki ja toimitusresurssit kasvavat, samalla kun yhteisen lehden merkitys viestintäkanavana lisääntyy. Levikin kasvaessa lehden teon yksikkökustannukset laskevat. Järjestön jäsenrakenteen muutos otetaan huomioon lehden sisällössä.

22) Kylä- ja kaupunginosatoiminnalle rakennetaan brändi. Vuoden 2016 lopussa slogan, ydinviestit ja yhteinen ilme ovat valmiina. (Verkostoyksikkö, SYTY)

Kylätoiminnalla on kaikki mahdollisuudet olla median lempilapsi (maakuntakyläkilpailu, vuoden kylätoimija, vuoden kyläteko, kylätoiminnan tiennäyttäjät). Maakunta- ja paikallistasolla julkaisukynnys ylitetään helpommin, mutta tila voidaan ottaa haltuun selkeällä, määrätietoisella viestinnällä myös valtakunnallisesti. Leaderin brändityöstä saa hyviä vinkkejä.

23) Paikalliskehittämisen verkkoviestintää kehitetään. (SYTY, Leader-ryhmät, maakunnalliset kyläyhdistykset, kaupunginosayhdistysten yhteenliittymät)

Verkkoviestinnän merkitys kasvaa alan sisältökysymysten levittämisessä ja käsittelyssä, järjestötoiminnan ruutiineissa, jäsenistön informoinnissa jne. Paikallista kehittämistä palvelevien lehtien määrä saattaa supistua, mutta niitä on järkevää julkaista edelleen.

Kesätapahtumissa on paljon osallistujia ja tekemistä. Kuvissa kisaillaan Savossa.

6. Paikallistoiminnan sisältöteemat

6.1. Tehtäviä ja kärkituotteita

24) *Kylä-, kaupunginosa- ja Leader-toimijat työskentelevät yhä enemmän seuraavissa tehtävissä yhteistyössä kunnan kanssa:*

a) yhteisöllisyyden vahvistaminen

- kyläjuhlat ja tapahtumat
- kylätalot, kyläkoulut ja kohtaamispaikat monikäytössä
- paikallinen turvallisuus
- nuorille mahdollisuuksia toimia
- kotouttamisapu muuttajille
- paikalliskulttuuri ja osa liikunta-aktiviteeteista

b) kylien elinkelpoisuuden kehittäminen

- kylä- ja kaupunginosasuunnittelu, paikallisvaikuttaminen
- kyläavustajatoiminta ja naapuriapu varsinkin ikäihmisille
- sopimuspohjaiset ja itsenäiset lähipalvelut
- kylän liiketoiminta, osuuskunnat
- asukashankinta ja tonttipörssi
- tietoliikenneyhteydet, henkilö- ja tavaraliikenne
- maiseman- ja ympäristönhoito
- energia- ja jätevesiasioiden neuvonta
- maaseutuvaikutusten arviointi.

Työmuodot ja palvelutuotteet vaihtelevat paikkakunnan mukaan, eikä niitä paikallisesti ole yhtä aikaa menossa kuin 1 – 3, mutta monialaisen paikallistoiminnan roolit selkeytyvät ja lisääntyvät vuoteen 2020 mennessä. Muutamassa vuodessa kylien vastuunkanto ja toiminta moninaistuvat ja kylien ja kuntien yhteistyösuhteet tiivistyvät. Kylille tulee valtaa päättää omista asioistaan, mikä on edellytys uusien ratkaisujen saamiseksi ja kehittämistyön lisäämiseksi.

25) *Kylätoimintaliike markkinoi aktiivisesti kyläsuunnittelua päättäjille kehittämistyötä helpottavana välineenä ja osaksi kunnan suunnitteluprosessia. Maakunnalliset kyläyhdistykset ja Leader-ryhmät tarjoavat kyläsuunnitelmien tekoa kunnille ostopalveluina.* (SYTY, maakunnalliset kyläyhdistykset, Leader-ryhmät, Suomen Kuntaliitto, kunnat)

Tavoite vuonna 2020 on, että kylä- tai kaupunginosasuunnitelma on jokaisessa toimivassa kylässä ja kaupunginosassa. Kyläsuunnitelma on lähidemokratian tunnustettu väline, joka innostavana ja osallistavana menetelmänä kytkee alueen kansalaistoiminnan kuntien kehittämistyöhön. Kyläsuunnitelmissa otetaan vahvasti kantaa paikallisten palveluiden järjestämiseen ja otetaan huomioon maaseutuasumisen edellytyksiä ja mahdollisuuksia. Kyläsuunnittelu on siten kiinteä osa kunnan palveluiden organisointia ja maankäyttöä. Kunnat tulevat mukaan lähidemokratian edistämiseen ja osallisuussuunnitelmiin: kyläsuunnittelu on osa tätä. Kuntien kannattaa kustannussyistäkin kannustaa asukkaita ja paikallistoimijoita toimimaan oman ja yhteisön hyvinvoinnin edistämiseksi.

26) *Jokaisessa kylässä tehdään yhdessä ns. kylän liiketoiminta-analyysi, jonka kautta tunnistetaan seuraava yhdessä tehtävä taloudellinen toimenpide.* (Kyläyhdistykset)

Kylän liiketoiminta-analyysi on välttämätön ja rivakka metodi mobilisoida kylä uusiin hankkeisiin. Näin kylät syöttävät ohjelmakaudella 2014 -2020 uusia, perusteltuja hankkeita etenkin Leader-ryhmille.

27) *SYTY, maakunnalliset kyläyhdistykset ja Leader-yhdistykset toteuttavat valtakunnallisia ja alueellisia kampanjoita tai teemavuosia koskien muun muassa tehtäviä ja kärkituotteita.* (Kylätoiminnan kaikki tasot ja Leader-yhdistykset yhteistyössä SYTYn kanssa)

Valtakunnalliset kampanjat yhdistävät toimijoita ja kertovat ulospäinkin yhteisestä päämäärästä. Kampanjan/teemavuoden asiaa voivat levittää sekä SYTY, maakunnalliset kyläyhdistykset että Leader-yhdistykset. Teemasta kootaan yhtenäisiä koulutuspaketteja, joita voidaan viedä eteenpäin paikallisesti. Kampanjoista kukin maakunta voi tehdä omannäköisensä ja kulloinkin sopivalla maakuntakombinaatiolla.

Kekrijuhlien käyttöönotto ja Kylien avoimet ovet –päivä ovat hyviä esimerkkejä teemoista. Kekrijuhla sopii hyvin kylätaloissa juhlistavaksi. Se kokoaa väen lapsista isovanhempiin. Yhteiset juhlat vahvistavat kylää. Kylien avoimet ovet –päivä palvelee kylätoiminnan tunnetuksi tekemistä ja julkikuvan vahvistamista. Maakunnallista osaamista voidaan näin hyödyntää tehokkaasti. Ylimaakunnalliset hankkeet voivat olla pitkäaikaisia. Vaikuttavuus on suurempi, kun yhdistetään erilaisia toimijoita ja teemoja. Yhteishankkeet synnyttävät taloudellista toimintaa yhdistysten voimavarojen vakauttamiseksi.

28) *Maaseutuvaikutusten arviointi liitetään osaksi kuntaliitosselvityksiä ja liittymissopimuksia sekä yhteistoiminta-alueiden valmistelua. Arviointi tehdään kylien lähtökohdista käsin. Kyläyhdistykset ovat aloitteellisia arviointiprosessin käynnistämisessä.* (Kyläyhdistykset, SYTY, kunnat, Suomen Kuntaliitto)

Kuntarakennetta uudistettaessa on keskeistä ottaa huomioon vaikutukset paikallisyhteisöihin. Tämä tarkoittaa vaikutusten arviointia kylien ja pitäjien lähtökohdista käsin. Kuntaudistuksen vaikutukset konkretisoituvat kylissä ja kirkonkylissä, joten kylien tulevaisuuden kannalta on ratkaisevaa, miten vaikutukset otetaan huomioon, kun järjestetään palveluja uudelleen. Maaseutuvaikutusten arviointi kylätasolla mahdollistaa politiikan rakentamisen alhaalta ylöspäin. Sen kautta voidaan tiivistää kunnan ja sen kylien kumppanuutta ja vuorovaikutusta sekä luoda paikalliset olosuhteet huomioon ottavia ratkaisuja.

6.2. Yhteisöllisyyden ja yhteisvastuun vahvistaminen

29) *Kylä- ja kaupunginosayhdistykset ja kunnat tehostavat kylätalojen/asukastupien ja lähikoulujen käyttöä niin, että käyttö on säännöllistä ja monipuolisesti alueen ihmisiä palvelevaa.* (Kylä- ja kaupunginosayhdistykset, kunnat)

Kylätalo on asukkaiden yhteinen olohuone, jossa yhteisöllisyys jalostuu uusia asioita ja elämänsuonaa tuovaksi voimaksi. Ilman yhteistä tilaa ja sen aktiivikäyttöä kylä on vaarassa kuihtua. Kyläkoulujen, kylätalojen ja kyläkauppojen käytön monipuolistaminen tukee asukkaiden viihtyisyyttä. Kyläkoulun arvo kohoa kunnan silmissä, kun kiinteistölle on muutakin kuin koulukäyttöä. Fyysisten palveluiden lisäksi (kyläravintola, lääkekaappi, kirjasto, asiointilomakkeet, kalastusluvat ja posti, etätyöntekijöiden toimistopaikat ym.) monipalvelupisteessä voisi olla saatavilla hallinnon palveluita kamerayhteydellä ilman fyysisiä siirtymistä, esimerkiksi palveluohjausta ja asiointisihteerin palveluja.

Palveluiden säilyminen taajamien ulkopuolella edellyttää niiden toisiaan täydentävää ja tukevaa vuorovaikutusta. Monipalvelupisteiden kehittäminen jo olemassa olevan ”kylän sydämen” yhteyteen on hyvä ratkaisu. Vaaditaan yhteiskuntavastuullista ajattelua niin yksityisiltä kuin julkisilta palvelun tuottajilta, jotta toimivia ja uusia palveluratkaisuja (sähköiset, kevyet) saadaan liikkeelle ja hajautetusti keskitetyksi kylien elinvoimaisuuden säilymiseksi.

30) *Lasten ja nuorten yhteisöön kasvattamista lisätään.* (Oppilaitokset, SYTY, Humak)

Vuonna 2016 opetussuunnitelmiin tulee lisää aikaa yhteisöllisyyden vahvistamiseen. Tähän valmistaudutaan huolella, jotta tarvittava oppimateriaali on käytössä. Nuorten kv-hankkeista saamat, yleensä myönteiset kokemukset, vain vahvistavat tavoitteen toteutumista. Yhteisöllisyys on kylän voimavara ja yksi maalle muuttamisen vetovoimatekijöistä.

Nuorten yhteisöllisyyttä ja osallisuutta vahvistavat muun muassa nuorten ja ikääntyvien yhteistoiminta kylässä sekä kotiseutuopetus koulussa. Kodin esimerkki, koulujen yrittäjyyskasvatus ja yritysvierailut tutustuttavat nuoret maaseutuammatteihin ja kannustavat yrittäjyyteen. Kotiseutuidentiteetin vahvistaminen antaa juuret ja sytykkeen palata opintojen jälkeen takaisin kotiseudulle. Nuorisoleader on osoittanut tehonsa, siitä saadut myönteiset kokemukset levitetään laajaan käyttöön. Kyse on pienten nuorisohankkeiden toimintarahasta, jolla mahdollistetaan nuorten itse suunnitteleminen hankkeiden toteutus. SYTY valmistelelee nuorten työpäinöksiin soveltuvan työtodistuksen.

31) *Kylä- ja kulttuuritoimijoiden yhteistyötä syvennetään.* (Eri tasojen kylä- ja kulttuuritoimijat)

Kylätoimintaan nivoutuvat luontevasti monet kulttuurin muodot. Kylätoiminta on hauskaa, viihtyisää ja uusia eväitä antavaa. Kylätoiminta ei voi aina olla raakaa työtä. Esimerkiksi kesäteattereita pyörittävällä kylällä on varoja moniin muihinkin tarkoituksiin. Aina kylätoimijoiden ei tarvitse ryhtyä kulttuurintuottajiksi – vaikka sekin sujuu, vaan he voivat tehdä tuloksekasta yhteistyötä erikulttuurialoilla toimivien kanssa. Kulttuurinkeino kylätoimintaan luodaan monenlaista tekemistä. Sen avulla voidaan ideoida toimintaa eri kohderyhmille mm. nuoret, lapsiperheet, kesäasukkaat jne. Samalla saadaan kokemuksellisia tekemisen paikkoja kyläläisille. Harvoin hyvät ideat kaatuvat rahapulaan.

> 32) *Kylätoimijat tuotteistavat yrittäjien ja asiantuntijoiden kanssa kylien kohteita, tarinoita ja merkkihenki-
löitä kylämatkailutuotteiksi.* (Kyläyhdistykset, matkailuyritykset, kotiseutuyhdistykset, tutkijat)

Muun muassa kuntaliitostilanteissa paikallisidentiteettiä kyetään vahvistamaan tavalla, jolla on myös elinkeinollista merkitystä. Ihmisiä kiinnostavat paikalliset asiat. Kylien palvelutarjontaa voidaan samalla vahvistaa. Kylien yhdistykset ja paikalliset yrittäjät edistävät kylämatkailua tiiviissä yhteistyössä.

33) *Paikalliskehittäjät toteuttavat Hetki yhteisölle –teemaa monin eri tavoin.* (Kaikki paikalliskehittäjät, perheet, yksityiset vastuunkantajat)

Idea on yksinkertainen, mutta moninaisuudessaan ja monitasoisuudessaan erittäin laajavaikutteinen. Tee pieni asia yhteisön hyväksi, esimerkiksi kaksi tuntia keikka- tai sesonkiloonteisesti. Ehdotus soveltuu yhtäläisesti niin maaseudulle kuin kaupunkiin, vaikka toimet tietysti eroavat. Toteutus vaatii asian esille nostamisen ja hetken organisoimisen.

34) *Uusia asukkaita, maalemmuuttajia ja maahanmuuttajia autetaan kotoutumaan kyläyhteisöön.* (Kunnat, kyläyhdistykset, asukasyhdistykset)

Erityisesti Etelä-Suomessa, kaupunkien läheisellä maaseudulla, johon rakennetaan nopeasti paljon uutta asutusta, kannattaa kylien paneutua uusien asukkaiden saamiseksi mukaan kyläyhteisöön. Maaseudulle töihin tulevia maahanmuuttajia ja heidän perheitään tuetaan löytämään oman paikkansa kyläyhteisössä ja suomalaisessa yhteiskunnassa kylien vastaanottavuudella sekä kuntien ja järjestöjen joustavilla kaksisuuntaisilla kotouttamispalveluilla. Närpiö on Suomessa hyvä esimerkki monipuolisista ja onnistuneista kotouttamistomista.

35) *Ystävyysskylätoimintaa voimistetaan ja myötävaikutetaan siihen, että mahdollisimman monella Suomen kylällä ja kaupunginosalla on oma ystävyysskylä tai –kaupunginosa maakuntansa ulkopuolelta vuoteen 2020 mennessä.* (Kylä- ja kaupunginosayhdistykset, Leader-yhdistykset)

Ystävyysskylätoiminta on tuottanut monelle kunnalle lisäarvoa mm. vierailujen ja yritystoiminnan muodossa. Sama toimii kylätasollakin. Yhteistyössä Leaderin kanssa hankitaan myös kansainvälisiä ystävyysskyläiä.

6.3. Maaseutuasuminen

Maaseudulla on suuri yhteiskunnallinen rooli tulevaisuuden Suomessa. Maailmanlaajuiset trendit nostavat ruoantuotannon ja kestäväen energiatuotannon merkitystä. Puuta tarvitaan yhä useamman tuotteen raaka-aineksi, matkailu lisääntyy. Yhteiskunnallisen roolin toteutumiseksi maaseudulla täytyy olla asukkaita, työntekijöitä ja yrityksiä, jotka toimivat näiden asioiden toteutumiseksi. Siksi *maaseudulla on säilyttävä asumisen ja ympäristötietoisen rakentamisen mahdollisuudet* palveluiden, infrastruktuurin ja harrastusmahdollisuuksien kera. Asuinpaikka ei ole ratkaiseva ympäristön kuormituksessa, vaan oleellista on elämäntapa.

Suomi on kauttaaltaan asuttu maa ja infra on rakennettu paljon vuosikymmenien aikana. Jo tehtyjen investointien kunnossa pitäminen muuttuvat vaatimukset täyttävänä on pääkysymys vuosia eteenpäin. Lapsille ei saisi kerryttää kunnostusvelkaa. Suomi on jatkossakin asuttu, toimiva maa.

36) *Infraan kunnostamisessa ja rakentamisessa pidetään huolta paikallisista tarpeista; työ on jatkuva ja alueelliseen tasa-arvoon pyrkivää.* (Eduskunta, valtioneuvosto, LVM, TEM, MMM)

Paikkaperustaisen kehittämisen näkökulmasta tärkeitä infraan liittyviä haasteita ovat:

- pientiestön kunnossapito
- runsaan liikenteen alueiden turvallisuuskysymykset
- kattavan eli pitkässä juoksussa joka kotiin ulottuvan valokuituverkon rakentaminen
- sähkönsiirron kaapelointi
- kiinteistö- ja yhdyskuntakohtaiset jätevesiratkaisut.

37) *Valtakunnallisia alueiden käyttötavoitteita sekä maankäyttö- ja rakennuslakia ja niiden tulkintoja on muutettava siten, että ne tukevat eivätkä vaikeuta asumista kylissä, saaristossa ja muualla harvaan asutulla maaseudulla.* (YM, ELY-keskukset, Maanmittauslaitos)

Kaupunkiseutujen ja maaseutualueiden maankäytön ohjauksessa tarvitaan eri otetta. Maaseutualueilla suunnittelu voi olla kaupunkialueita kevyempää; on tarpeen kehittää nykyistä toimivampia maankäytön ohjauksen välineitä. Kaavojen laatiminen ja muu maankäytön ohjauksen suunnittelu on keskusteluihin perustuva prosessi. Suunnittelijoiden sekä suunnittelukohteella sijaitsevien asukkaiden, maanomistajien ja yritysten välillä on syytä käydä jatkuva tasa-arvoista keskustelua. Tällöin molemminpuolinen ymmärrys kasvaa ja väärinymmärrykset vähenevät. Maaseudun asukkailla on paljon ns. hiljaista tietoa asuinalueensa eri maa-alueiden ominaisuuksista. Suunnittelijoilla on tieto siitä, mitä eri asioita on otettava huomioon kaikki osapuolet ja -tekijät huomioon ottavassa suunnitteluprosessissa. Tiedon ajantasaisuus on varmistettava erityisesti kunta-liitosten kautta syntyvissä maaseutukaupungeissa.

38) *Kuntaliitoksissa keskuskunta on paikallistoimijoiden kumppanina huolehtimassa, että liitosalueiden vetovoima- ja asumismahdollisuudet säilyvät tai lisääntyvät.* (Liitoskunnat, maakuntaliitot)

Keskeisiä asioita tässä ovat mm. kirkonkylien vanhentuneiden kaavojen uudistaminen, aktiivinen tonttimarkkinointi, rakennuslupien myöntäminen myös maaseutualueille asumiseen sekä elinkeinoille. Ehdotukset 37. ja 38. edellyttävät viranhaltijoiden koulutusta ja konkreettista tutustumista liitettävien maaseutukuntiin. Yhteisestä laista huolimatta tulkinnat ja käytännöt vaihtelevat eli kansalaisia kohdellaan epätasa-arvoisesti.

39) *Nopeutetaan kylien yksinkertaisten osayleiskaavojen (ns. ”kyläkaavojen”) laatimista aikaansaamalla joukko malliesimerkkejä sekä tukemalla niiden laajaa käyttöönottoa.* (YM, Suomen Kuntaliitto, kunnat)

40) *Tehostetaan olemassa olevien loma-asumisrantojen asumiskäyttöä ja edistetään mahdollisuuksia tehdä etätöitä* (ELY-keskukset, YM, kunnat)

- helpottamalla loma-asuntojen muuttamista ja varustamista vakinaisiksi asuinpaikoiksi
- edistämällä sivuasuntojen rakentamismahdollisuutta isoille rantatonteille sekä
- tuottamalla soveltamiskelpoisia esimerkkejä ns. rantaoikeustonttien lisäämisestä omarantaisten tonttien taakse.

➤ **41) Kaava- tai muiden maankäytön suunnitteluprosessien ollessa käynnissä kyläyhdistykset toimivat aktiivisina tiedottajina sekä rakentavina keskustelun ylläpitäjinä suunnittelijoiden ja kyläläisten välillä.** (Kylät, kunnat, kaavasunnittelijat)

Toimenpiteillä 39 – 41 vahvistetaan nykyisiä kyliä, tehostetaan olemassa olevan infrastruktuurin ja paikallispalvelujen käyttöä sekä tuetaan kylien ja kuntien asukasohjaa.

Maalla asumiseen ja sinne muuttamiseen kohdistuu vahva kysyntä niiden keskuudessa, jotka:

- pitävät kaupunkien tarjoamia omakotitontteja ja huoneistoja elämäntavalleen ja harrastuksilleen sopimattomina tai liian kalliina
- arvostavat lähiruokaa ja muita lähipalveluja sekä vahvaa paikallisyhteisöä
- haluavat käyttää uusiutuvia energialähteitä laajasti omassa asumisessaan
- arvostavat luonnonläheistä, kaunista ja turvallista asumisympäristöä
- ovat valmiita muihinkin omatoimiraikaisiin asumisessaan ja jokapäiväisissä toimissaan.

6.4. Palvelujen paikallinen tuottaminen

42) Kylätoimintaliike kehittää ja levittää yhdessä kuntien kanssa uusia palvelukonsepteja muun muassa a) ikäihmisten kotona asumisen tuen sopimusyrittäjämalliksi b) monipalvelupisteiksi c) kylän palvelupisteiksi d) yksityiseksi päiväkodiksi e) nuorten kesätyöllistämiseksi f) ympäristön ja liikuntapaikkojen hoitoon g) kestävien kylien verkoston luomiseksi. (SYTY, kunnat, Suomen Kuntaliitto, kyläyhdistykset, tutkijat)

Yksittäisiä liiketoiminnan muotoja (yli 40 erilaista) on esitelty Kylien Bisneskeissit –hankkeen aineistossa. Erityisen tärkeää on kehittää kuntien hyväksymiä konsepteja, joilla yhteen paikallisesti toteutettuun palveluun yhdistetään erilaisia elementtejä (esim. kotiapu, päivähoito ja ruokapalvelu), jolloin kokonaiskustannukset alenevat ja jolloin paikallisesti toteutettu ratkaisu on kunnalle edullista. Paikallisyhdistykset ja kunnat järjestävät palveluita keskinäisin sopimuksin.

Miksi kylän kehitysyhtiö ei voisi ostaa koulurakennusta omistukseensa ja kunta vain järjestää opetuksen? Miksi kylän palvelupäivä ei voisi olla kuntaa kahden viikon syklissä kiertävä järjestelmä? Miksi kunta ei voisi teettää pätkätöitä tai hoivapalvelua kyläläisten työosuuskunnalla? Miksi kylän kehitysyhtiö ei voisi rakentaa omakotitaloja palvelujen ylläpitämiseksi? Miksi eivät kylän urakoitsijat voisi hoitaa aliurakkana kylän teitä? Mitä muita uusia toimintamalleja voidaan löytää Kylien liiketoiminta -oppaan hengessä?

Kun kuntataloudesta katoaa miljardeja euroja, perehtyvät kunnat mielellään uusiin palveluajatuksiin, joita kylätoimijoilla on tarjota mm. kylien liiketoiminnan kautta. Kylän/ kylien kannattaa kutsua kunta neuvotteluun. Yhdessä kunta, kyläyhdistys sekä erilaiset sopimusyrittäjät pystyvät luomaan uusia palvelurakenteita, jotka tukeutuvat yhteen tai useampaan kylään.

Tällaisia ratkaisuja on haettavissa lämpöenergian tuotantoon, laajakaistan rakentamiseen, ikäihmisten kotona asumisen tukeen, lasten päivähoitoon, kyläkoulujen kehittämiseen kyläpalvelukeskukseksi tai varhaiskasvatuskeskukseksi. Ennakkoluulottomasti pohditaan sitäkin vaihtoehtoa, että kunta järjestäisi palvelut eri tavoin erilaisen väestötiheyden alueilla. Koulu- ja palveluverkkosuunnittelu on kunnan ja osallistuvien asukkaiden yhteistyötä. Vanhusten palvelut tuotetaan yksityisinä lähipalveluina tai kylien yhdistysten tuottamina

palveluina, jolloin toimintaan yhdistetään työllisyyden hoitoa.

Kestävien kylien verkostolla kannustetaan kyläyhteisöjä vahvistamaan yhteisönsä ja kyläläisten kestäviä elämäntapavalintoja. Jakamalla hyviä käytäntöjä ja saamalla toimenpiteisiin asiantuntijaohjausta kestävä elämäntapa yleistyy kyläyhteisöissä. Kestävien kylien verkoston aiheita voivat olla energianeuvonta, tuuli-voimasopimukset, jätevesiasiat, uusiutuvan energian käytön edistäminen, lähiruoka, kulkeminen ja kimppa-kydyt, naapuriapu jne. Vastaava kyliä kannustava ja mahdollistava verkosto toimii Hollannissa.

6.5. Neuvontaa ja työtä kylille

43) Kylätoiminta ja Leader-ryhmät auttavat paikallisyhteisöjä työllistämään ja toimivat linkkinä työllisyyttä edistävien tahojen kesken. (Kylätoiminnan kaikki tasot, Leader-ryhmät)

SYTY toteuttaa työllisyyspoliittisen avustuksen turvin ja yhteistyössä maakunnallisten kyläyhdistysten kanssa Kyläapu-hankkeita, joissa palkataan pitkäaikaistyöttömiä palkkatuella eri tehtäviin. Hanketta laajennetaan alueellisesti sekä syvennetään sisällöllisesti laaja-alaiseksi. Työnantajabyrokratian ammattimainen hoitaminen madaltaa kyläyhdistysten kynnystä ryhtyä työllistämään. Työllistämällä saadaan resursseja kylien yhteisten asioiden hoitamiseen, lisäksi asukkaita voidaan auttaa heidän asumispalveluissaan. Kyläavustajien toimenkuvat laaditaan yksilöllisesti paikallisten tarpeiden ja työllistettävän kyläavustajan osaamisen sekä tulevan työllistymisen perusteella. Hanke nivoutuu myös paikalliseen yritystoimintaan ja kylätalojen ylläpitoon. Pitkällä aikavälillä kyläavustajaverkosto tuottaa jakelutien informaatiopalveluille, esimerkkinä energiatehokkuusinformaatio.

44) Kylien energiayrittäjät, metsätalousyrittäjät ja metsänomistajat perustavat kuntakohtaisia bioenergia-osuuskuntia, jotka tarjoavat kunnille ja muille bioenergiaa käyttäville lämmöntuotantoa sopimuspalveluna. (Maatalous-, metsä- ja muut pk-yrittäjät)

Kyläkohtaisten osuuskuntien ei kannata kilpailla keskenään, vaan neuvotteluvoiman tasaamiseksi tarjota yhdellä tarjouksella kunnalle lämpöyrittäjyysopimuksia. Kunnan rooliin kuuluu investoida biovoimailaitoksia mm. kuntakeskukseen, terveyskeskukseen, vanhainkoteihin ja kouluille. Näin toteutuu paikallisesti Suomen energiapolitiikan kunnianhimoinen bioenergiatavoite.

45) Niissä kylissä, joihin tulee tuulivoimaa, solmitaan tuulivoimayhtiön kanssa kylänkehittämisasiä -sopimus (ruots. bygdepeng -avtal). (Kyläyhdistykset, tuulivoimayhtiöt)

Kylänkehittämisasiä-sopimukseen kannattaa pyrkiä, sillä viranomaiset ratkaisevat tuulivoimaloiden sijoituspaikat ja rakentamisluvat lain mukaan. Jos edellytykset täyttyvät, on lupa myönnettävä. Koska tuulivoiman hyödyt ovat valtakunnallisia ja haitat paikallisia, on oikein, että operaattori maksaa paikallisesta haitasta. Raha kuuluu kyläyhdistyksen kautta kaikille kyläläisille ja sitä käytetään kyläsuunnitelman tai liiketoiminta-analyysin mukaisiin hankkeisiin. SYTY ry on laatinut kylien tueksi asiaa koskevan sopimusmallin.

46) Puolueetonta jätevesineuvontaa tarjotaan haja-asutusalueen asukkaille ja mökkiläisille. (SYTY, maakunnalliset kyläyhdistykset)

Puolueettoman, maksuttoman ja ajantasaisen jätevesineuvonnan tarjoaminen haja-asutusalueen asukkaille ja mökkiläisille jatkuu ainakin lain määräämään takarajaan vuoteen 2016 asti. Tarjolla olevalla neuvonnalla lisätään asukkaiden tietoisuutta jätevesien käsittelystä ja edistetään jätevesijärjestelmien uudistamista. Toimintakuntoiset jätevesijärjestelmät lisäävät alueen turvallisuutta tarjoten puhtaan kaivoveden, pitävät kiinteistön hygieenisen tilan korkeana, estävät vesistöjen pilaantumista ja lisäävät alueen virkistyskäyttöä.

> Jätevesijärjestelmien uudistaminen jatkuu vuoden 2016 jälkeenkin. Siksi ylläpitävää jätevesineuvontaa tarvitaan myös tuon määräajan jälkeen. Uudistamiseen liittyvän neuvonnan lisäksi neuvonnan tarvetta on jätevesijärjestelmien oikealle huollolle ja käytölle. Jätevesineuvonta voidaan yhdistää osaksi laajempaa hanketta, esimerkiksi muihin mahdollisiin vesihuollon kehittämishankkeisiin tai vesistöjen kunnostamishankkeisiin.

47) Kunta ja paikallistoimijat sopivat yhdessä syrjäytymisen ehkäisyn ja varhaisen puuttumisen paikallisista, työelämään pääsyä edistävästä toimenpiteistä ja palveluratkaisuista. (Kunnat, kyläyhdistykset, 4H, nuorisoseurat)

Ehkäistään syrjäytymistä yhdessä. Kyläyhteisön jäsenen syrjäytymistä ehkäisee yhteisön tuen ja naapuriavun lisäksi parhaiten työllistyminen tai osallistuminen koulutukseen ja työkykyä sekä elämänhallintaa edistävään kuntoutukseen.

6.6. Turvallisuuden edistäminen

48) Turvallisuusasiat sisällytetään osaksi kyläsuunnitelmaa. (Kylä- ja kaupunginosayhdistykset, kunnat, pelastusviranomaiset)

Kylien turvallisuusasiat käsitellään osana kunnan turvallisuussuunnitelmaa. Laatiessaan ja päivittäessään kyläsuunnitelmaa paikallisyhdistys huomioi turvallisuusnäkökulman, paikan riskitekijät ja toimenpiteet, joilla turvallisuutta voidaan edistää. Tarkastelu painottuu erityisryhmiin (lapset ja ikääntyneet), infraan (toimitilat, virkistyspaikat ja liikenne) ja tiedottamiseen (paikkakoordinaatit, sähköinen saavutettavuus ja yhteystiedot). Suunnitelma laaditaan kirjallisesti ja päivitetään säännöllisesti (1-3 vuoden väliajoin). Se välitetään myös kunnalle. Kampa-hankkeessa kehitetty kylän hyvinvointisuunnitelma on hyvä apuväline.

49) Laaditaan kylätalojen ja kokoontumistilojen turvallisuus- ja käyttösuunnitelmat. (Kylä- ja asukasyhdistykset, pelastusviranomaiset, terveysviranomaiset, rakennustekniset asiantuntijat, muut järjestöt kuten Maa- ja kotitalousnaiset ja Martat)

Yhdistysten omistamille ja hallinnoimille kiinteistöille laaditaan turvallisuus- ja käyttösuunnitelmat, joissa kuvataan talon/kohteen käyttö turvallisesti, terveellisesti ja kestävästi. Kiinteistölle tehdään käsikirja/maanuoli, joka sisältää huolto- ja käyttöohjeita sekä hyödyllisiä yhteystietoja. Kiinteistön haltija järjestää katselmuksia, neuvontatilaisuuksia ja harjoituksia. Kiinteistön käsikirja koostuu yhdessä toimijoiden, asiantuntijoiden ja viranomaisten kanssa. Käsikirja sisältää ohjeita esimerkiksi jäte-, ruoka-, energia- ja vuosihuoltoon liittyen. Kylätalojen varustuksessa otetaan huomioon kotivara eli poikkeusoloihin tarkoitettu ”tarvikepuskuri”. Se sisältää muun muassa kuivamuonaa, veden kuljetukseen soveltuvia astioita, kynttilöitä, tulitikkuja, patteriradioita, taskulamppuja ja mahdollisesti vaatteita. Kylätalo voidaan varustaa poikkeusolojen kokoontumistilaksi, jolla on edellytyksiä toimia etsintä-, muonitus- ja majoituskeskuksena. Tällöin oma lämmöntuotanto on tärkeä. Yhdistysten kokoontumistiloihin ja virkistyspaikkoihin laaditaan paikkatietokoordinaatit.

50) Järjestöjen koulutustoiminta ja verkostoyhteistyö vakiinnutetaan turvallisuusasioissa systemaattiseksi. (Kylä- ja asukasyhdistykset, kunta, pelastuslaitos, vapaaehtoinen pelastuspalvelu Vapepa, poliisi, vpkt, maanpuolustuskoulutus, SPR ja seurakunnat)

Kyläyhdistyksen toimihenkilöt ja jäsenet muodostavat keskuudestaan turvallisuusasioiden hälytysryhmän. Ryhmän yhteystiedot toimitetaan alueen Vapepa -valmiuspäällikölle, pelastuslaitokselle ja yhdistyksen kotikuntaan. Yhteystietoja päivitetään säännöllisesti ja muutoksista tiedotetaan edelleen. Hälytysryhmille järjestetään koulutusta ja harjoituksia yhdessä turvallisuus toimijoiden kanssa. Hälytysryhmät osallistuvat pelastustehtäviin viranomaisia täydentäen. Kylätoiminnalle soveltuvia hälytystehtäviä voivat olla esim. kadonneen henkilön etsintä, muonitus, majoitus, opastus, viestintä ja vartiointi. Suomen Kylätoiminta ry edustaa kylätoimijoita Vapepan keskusvaliokunnassa. Maakunnalliset kyläasiamiehet edustavat kylätoimijoita Vapepan maakuntatoimikunnassa. Paikalliset kylätoimijat osallistuvat Vapepan paikallistoimikuntien työhön ja muuhun Vapepan paikallistoimintaan.

6.7. Kansainvälistyminen

51) Suomen paikallistoimijoiden intressinä on vahvistaa Euroopassa mutta myös muualla (muun muassa OECD:n, YK:n ja Maailmanpankin kautta) monialaista ja paikkaperustaista maaseutu- ja kaupunkipoliittista otetta, jotta ao. toiminnan poliittinen painoarvo kasvaa. (Kylätoiminnan kaikki tasot, Leader-ryhmät)

Paikallistoimijat osallistuvat viranomaistoimielinten järjestämiin seminaareihin ja hankkivat lisää kokousjäsenyyksiä. Samanaikaisesti kehitetään kansalaisjärjestöjen omien kv-järjestöjen (ERCA, ELARD, HNSL ja PREPARE) toimintaa. Työ on hidasta, mutta kokemukset osoittavat, että toiminnan vaikuttavuutta on mahdollista lisätä.

52) Kehitetään kylien ja kaupunginosien kansainvälistymistä osana kehittämistoimintaa, mm. hyödyntämällä CIMO:n ketteriä rahoitusmahdollisuuksia ja EU:n omia rahastoja Grundvig ja Leonardo. (Kylä- ja kaupunginosatoimijat)

Kansainvälistyminen lisää kylien elinvoimaa sekä vahvistaa ja monipuolistaa paikallista kehittämistä. Kansainväliset yhteydet avaavat konkreettisia mahdollisuuksia kaupunkien ja kylien vuorovaikutukselle sekä kv-ystävyyssylä- ja -kaupunginosatoiminnalle. Suomi on vakavasti aliedustettuna CIMO:n rahoituksen käytössä. Aktiivinen hakeminen tuottaa tulosta muissakin rahastoissa. Myös Leader-rahoituksella voidaan edelleen edistää kansainvälistymistä.

53) Maaseutuyrittäjiä kannustetaan kansainvälisyyteen Leaderin ja EEN:n (European Enterprise Network) kautta. (Leader-ryhmät)

Leader kannustaa kansainvälistyvään maaseutuyrittäjyyteen. Toimenpiteenä Leader-ryhmät Suomessa aloittavat European Enterprise Network -verkoston (EEN) tunnetuksi tekemisen nimenomaan maaseutuyrittäjille. Yli 50 maata kattavaa EEN verkostoa hyödyntävät eniten teknologia- ja muut yritykset kaupungeissa. Verkosto kattaa kaikki toimialat, on erittäin laaja ja valmis hyödynnettäväksi myös maaseudulla. Puuttuu ainoastaan taho, joka auttaa kansainvälistymistä harkitsevia maaseutuyrittäjiä löytämään työkalun. Leader-ryhmät ovat lähellä oleva, helposti lähestyttävä ja pysyvä taho, joka on profiloitunut muutoinkin kansainvälisyyden neuvontaan.

Paikallisen kehittämisen valtakunnallisen ohjelman työpaja Oulussa syksyllä 2013.

LIITE 1. Paikallistoiminnan tunnuslukuja vuonna 2013.

(Lähteet: SYTYn Indikaattorikysely 2013 sekä Sanna Sihvolan toimittama Leader-raportti).

TUNNUSLUKU	VUOSI 2013
Kylä yhteensä koko maassa	4 235
Rekisteröidyt kyläyhdistykset, joista: kuntakohtaisia	3 074 50
Ei-rekisteröidyt kylätoimikunnat	930
Kylät, joissa ei kylätoimintaa	231
Kyliä yhteistyöverkostot yhteensä: Maakunnalliset	129 19
Seutukunnalliset	8
Kuntakohtaiset	102
Luottamushenkilöä mukana toiminnassa	40 000
Aatteellisia työtunteja vuodessa (milj.)	1,6
Kyläasiamiehiä yhteensä: Maakunnallisia	69 20
Seutukunnallisia	33
Kuntakohtaisia	16
Voimassa olevia kyläsuunnitelmia	2 201
Hankkeiden kokonaisarvo (milj. e) kylien kehittämiseen (vaihtelee ohjelmakauden ajankohdasta riippuen)	noin 37 milj. euroa
Kehittämistoimenpiteitä vuodessa	8 000
Kylätaloja tai muita yhteisiä kokoontumispaikkoja	2 600
Kylälehtiä tai -tiedotteita	satoja
Maakunnallisilla kyläyhdistyksillä jäsenyhteisöjä	1 552
Vakituisia ja loma-asukkaita kehittämistoiminnan piirissä (milj.)	2,5
Leader-ryhmiä 2007 – 2013	56
Henkilötyövuosia yhteensä vuonna 2013	185
Leader-toiminnan varoja käytössä (milj. e) 2007 – 2013, joista julkisia varoja	380 252,7
Leader-toiminnan varoja käytössä (milj. e) 1996 – 2013, joista julkisia varoja	700 470
Leader-ryhmien rahoittamia hankkeita vuosina 2007 – 2013	7 692
Leader-ryhmien rahoittamia hankkeita vuosina 1996 - 2013	19 784

LIITE 2. Edellisen "Vastuuta ottava paikallisyhteisö" – Kylätoiminnan ja Leader-ryhmien valtakunnallisen ohjelman 2008 – 2013 toteutuminen

TOTEUTUMISASTE 1-9	EHDOTUKSET
1 = toteutunut ehdotusta paremmin	2
2 = toteutunut ehdotuksen mukaisesti	17
3 = toteutunut osittain	13
4 = toteutunut kokonaan tai osin, mutta toisin	14 _____ =46
5 = toteutuminen kesken, ehdotus toteutuu	15
6 = toteutuminen kesken, toteutuu osittain/toisin	8 _____ =23
7 = ehdotus tuskin toteutuu	4
8 = ehdotus osoittautunut mahdottomaksi	2 _____ =6
9 = tehty päinvastaisia päätöksiä tai toimia	-
Yhteensä	75

Vuoden 2013 loppuun mennessä on ohjelman 75 toimenpide-ehdotuksesta edennyt toteutukseen asti 46 kpl, 23 ehdotusta on edennyt jotenkin, kuusi ehdotusta ei ole toteutunut lainkaan. Toteutuma on kohtuullinen.

Vastuuta ottava paikallisyhteisö -ohjelma sekä toteumamuistio kokonaisuudessaan ovat SYTYn verkkosivuilla: <http://www.kylatoiminta.fi/fi/kylatoiminta/yleistae.html>

Valtakunnallinen paikallisen kehittämisen ohjelma 2014-2020

Paikallisiksi kehittäjiksi voidaan kuntien lisäksi laskea lukuisia yhdistyksiä, joiden työtä ja yhteistyötä tarvitaan. Tämä ohjelma keskittyy Suomen Kylätoiminta ry:n piiriin kuuluviin, onhan se yhä keskeisempi ja runsaampi verkosto paikallisessa kehitystyössä ja tarvitsee jäsenystyä. Ohjelma suhtautuu avoimesti kumppaneihin.

Ohjelman kyläkuva nojautuu tutkimus- ja tilastotietoon. Suomen kylien määrä jatkaa hidasta vähenemistään, mutta ei autioitumisen vaan kylien yhteen liittymisten vuoksi. On pieniä, asukkaitaan menettäviä ja säilyttäviä, mutta myös kasvattavia kyliä ja useiden tuhansien asukkaiden kirkonkyliä. Elinvoima ja tulevaisuuden näkymät riippuvat kylän kokoa enemmän sen eteen tehtävästä työstä. Kylien ja kaupunginosien ratkaisuja vaativat kysymykset eroavat, mutta paikkaperustaisessa toiminnassa ja suhteessa kuntaan ne ovat samanlaisia. Olennaista ohjelman laadinnassa ei ole analyysi paikan tilasta vaan kehittämistyön mobilisointi sinne.

Ohjelma korostaa paikallisen kehittämisen piirteinä paikkaperustaisuutta ja monialaisuutta ts. toimenpiteet tähtäävät nimenomaan paikan eli kylän, kaupungin tai kunnan osan tai laajemman alueen kehittämiseen. Monialaisen vastuunkannon merkitys on kasvanut ja kasvaa edelleen. Yhteiskunnallisessa keskustelussa ja päätöksenteossa tosiasiaa ei vielä riittävästi oteta huomioon.

Suomen Kylätoiminta ry / Byavervalsamhet i Finland rf toimii paikallista kehittämistä edistävien järjestöjen, kylien sekä Leader-ryhmien eduntekijänä. Suomen Kylätoiminta ry (SYTY) on kylä- ja kaupunginosatoimintaa, LEADER-työtä ja muuta paikallista kehittämistä edistävien järjestöjen kaksikielinen valtakunnallinen yhdistys. Jäsenjärjestöjä on noin 130 sisältäen lähes kaikki valtakunnalliset, paikallislähtöistä kehittämistä edistävät järjestöt, kaikki LEADER-ryhmät ja maakunnalliset kyläyhdistykset, maakuntaliitot ja kylä- ja kaupunginosayhdistyksiä. Puoluepoliittisesti sitoutumattomana valtakunnallisena järjestönä SYTY on läheisessä yhteistyössä eduskunnan, eri ministeriöiden ja virastojen sekä keskusjärjestöjen ja Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän kanssa.